
**KOSKEN TL KUNNAN KESKUSTAN
HOITO- JA KEHITTÄMISSUUNNITELMA**

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Maisemasuunnittelun koulutusohjelma

Lepaa, kevät 2016

Teija Nielsen

LEPAA

Maisemansuunnittelun koulutusohjelma

Tekijä

Teija Nielsen

Vuosi 2016

Työn nimi

Kosken TI keskustan hoito- ja kehittämissuunnitelma

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena on kohentaa Kosken TI keskustan ilmettä Hämeen Härkätien varrella. Opinnäytetyönä alueelle tehtiin hoito- ja kehittämissuunnitelma, joka on tarkoitus toteuttaa paikallisten vapaaehtoisten asukkaiden avulla. Opinnäytetyön toimeksiantajana on Kosken TI Yrittäjät ry. Kehittämissuunnitelman pohjalta aiotaan tehdä keskustan kehittämistoimien rahoittamiseksi. Hankkeeseen haetaan Euroopan Unionin maaseudun kehittämisrahoitusta Leader toimintaryhmän kautta.

Työn teoriaosuudessa käsitellään maalaistaajamien syntyä ja historiaa sekä Leader hankerahoituksen taustaa. Maalaistaajamien historiaa tutkiessa on selvinnyt miten suomalaisen maalaistaajaman nykyinen ilme on syntynyt historian puristuksessa. Kosken keskustan historiaa käydään läpi ja keskustan nykytilanteen inventointitapa ja sen tulokset esitellään teoriaosassa. Leader hankerahoituksesta käydään läpi hankehakemuksen vaatimukset ja hankkeiden valintakriteerit.

Tutkimusmenetelminä käytettiin havainnointia ja valokuvaamista, joita tehtiin paikan päällä maaliskouluun välisenä aikana vuonna 2015. Opinnäytetyön toiminnallisena osuutena laadittiin Kosken kunnan keskustan kehittämissuunnitelma niin, että sitä voidaan käyttää hankesuunnitelman perustana.

Opinnäytetyön tuloksena voidaan todeta, että ihmiset ovat kiinnostuneita oman asuinympäristönsä parantamisesta ja ovat valmiita tekemään sen eteen työtä. Hankerahoituksen avulla aktiiviset yhdistykset pystyvät toteuttamaan asukkaiden toiveita ilman julkista rahoitusta. Tämä nostaa yhteisöt julkishallinnon rinnalle vakavasti otettaviksi toimijoiksi. Opinnäytetyöhön on koottu tietoja, joita tarvitaan hankehakemuksessa ja tavoitteena on, että kehittämissuunnitelmaa tai sen osia voidaan käyttää mallina muissa vastaavissa hankkeissa tulevaisuudessa.

Avainsanat kehittämissuunnittelu, hankesuunnittelu, taajama, Koski TI, Leader

Sivut

35 s. + liitteet 7 s.

Lepaa
Degree Programme in Landscape Design

Author	Teija Nielsen	Year 2016
Subject of Bachelor's thesis	The Management and Development Plan for the Centre of Koski Tl	

ABSTRACT

The subject of this thesis is to improve the sight in the centre of Koski Tl by Hämeen Härkätie. This thesis includes the management and development plan for the area. The development plan is supposed to be implemented with the help of local citizens. The commissioner of this thesis was Kosken Yrittäjät ry (Koski Tl entrepreneurs). On the basis of this management and development plan a project will be made to finance the operations needed to put this development plan into practice. The finance for the project will be claimed from the European Unions rural development fund through the Leader programme.

In the theoretical frame the birth and development of the Finnish rural villages and the background of the Leader programme were handled. In studying the history of Finnish villages it was made clear how they have ended to the looks of today. In this thesis there are also some words about the history of the centre of Koski and the results of the invention of the planning area. The application for the Leader project and the information that is demanded is handled in this thesis as well as criteria for the Leader projects.

Research methods were observing and taking photos during the time between March and November 2015. The functional part of the thesis is Koski's management and development plan made so that it can be used as a basis for the project plan.

Based on the research it can be stated that people are interested in improving their own neighbourhood and they are willing to work for it. With the help of the Leader project fund active societies can implement the wishes of the citizens without using public money. This raises societies beside the public administration as series actors. In this thesis information which is needed in the Leader project was collected. Meaning is that this thesis, or part of it, can be used later in similar Leader projects as a model.

Keywords Development plan, project plan, village, Koski Tl, Leader

Pages 35 p. + appendices 7 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	SUOMALAINEN MAASEUTUTAAJAMA	1
2.1	Maaseututaajaman kehitys	1
2.2	Taajamakuvan vaikutus asukkaisiin	3
3	KOSKEN TL KUNTA.....	4
3.1	Kosken kunnan historiaa.....	4
3.2	Kosken keskustaajaman synty	4
3.3	Kosken keskustaajaman nykytilanne	6
3.4	Hämeen Härkätie	8
4	LEADER.....	9
4.1	Jokivarsikumppanit toimintaryhmä	10
4.2	Ideasta hankkeeksi	11
4.3	Hankesuunnitelma ja hankehakemus.....	11
4.4	Hankkeiden valintakriteerit.....	13
4.5	Hankkeen kustannuksista.....	14
5	SUUNNITTELU TYÖN KULKU	15
5.1	Työn tavoitteet ja rakenne.....	15
5.2	Suunnitelma-alueen rajausta	15
5.3	Asukkaiden toiveet.....	17
6	KUNTOKARTOITUS JA INVENTOINTI.....	18
6.1	Käsitteitä	18
6.2	Kasvillisuuden kuntoarvio	19
6.2.1	Pensaat	20
6.2.2	Puut	20
6.3	Maastotyö.....	21
7	INVENTOINNIN JA KUNTOARVIOINNIN TULOKSET ALUEITTAIN.....	21
7.1	Alue 1: Kunnanviraston ulkoalue	21
7.1.1	Pinnoitteet ja käytävät.....	22
7.1.2	Pinnan ja pohjan kuivatus	22
7.1.3	Varusteet	22
7.1.4	Kasvillisuus.....	23
7.1.5	Esteettömyys.....	23
7.2	Alue 2: Nuortentuvan alue	23
7.2.1	Pinnoitteet, käytävät ja muistokivi.....	23
7.2.2	Puut, pensaat ja perennaistutus	23
7.3	Alue 3: Ståhlbergin tontti.....	24
7.4	Alue 4: Kujalan tontti, Riihitien risteys	25
7.5	Alue 5: Nurmikkoalue, Hämeen härkätie 8	25
7.6	Alue 6: Sisäpiha, Hämeen härkätie 12 (Apteekki, kirjasto ym.)	25

7.7	Alue 7: Paikoitusalue Hämeen härkätien 14 ja 18 välissä, tuija-aita.....	26
7.8	Alue 8: Salen edusta.....	26
7.9	Alue 9: Tori.....	26
7.10	Alue 10: Yhdistystalon etupiha.....	27
8	KOSKEN KESKUSTAN KEHITTÄMISSUUNNITELMA	27
8.1	Kehittämissuunnitelma	27
8.2	Hoitosuunnitelma	28
8.3	Hankesuunnitelman yleisesti hyödynnettäviä osia	28
9	POHDINTA	29
10	JOHTOPÄÄTÖKSET	30
	LÄHTEET	32

Liite 1	Kosken TI keskustan hoito- ja kehittämissuunnitelma
Liite 2	Kasvillisuuden inventointi kunnanviraston alueelta
Liite 3	Ståhlbergin tontin puiden inventointikartta
Liite 4	Kasvualustojen vähimmäispaksuudet ja -tilavuudet
Liite 5	Suunnitelmakartat 1-4
Liite 6	Määräluettelo ja kustannusarvio
Liite 7	Kehittämissuunnitelman toimenpiteiden aikataulu

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön aiheena on laatia Koski Tl:n kunnan keskustaan Tuimalan taajamaan hoito- ja kehittämissuunnitelma. Kosken keskustaa halkoo Hämeen Härkätie, jonka Museovirasto on valinnut valtakunnallisesti merkittävaksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi. Hoito- ja kehittämissuunnitelma laaditaan siis Hämeen härkätien varrella oleville alueille, jotka kaipaavat ilmeen kohennusta. Suunnitelma-alue ei ole yhtenäinen, vaan siihen on valittu erillisiä alueita. Kysymys on, miten saadaan kehitettyä kunnan keskustaaajaman pääväylän ympäristöstä viihtyisämpi viheralan hoitokeinoin ja edullisesti?

Koskella toimii vireä yrittäjäyhdistys Kosken Tl yrittäjät. Se järjestää mm. vuosittain Koskella pidettävän kesätapahtuman "Kosken kohauksen". Yrittäjäyhdistys kiinnitti talvella 2015 huomiota Kosken keskustan jouluvaihtoihin, joita he halusivat parantaa. Samalla tuli puheeksi yleisesti Kosken keskustan yleinen ilme, joka kaippaa monen pienen kunnan keskustaaajaman tapaan ilmeen kohennusta. Yrittäjäyhdistyksessä syntyi idean kohentaa kunnan keskustaaajaman ilmettä. Rahoituksen saaminen keskustan kehittämiseen oli ongelmallista. Kosken on kunta on pieni ja kunnalle on ensisijaisen tärkeää pystyä hoitamaan lakisääteiset palvelut kuntalaisille. Niinpä kunta ei pysty osoittamaan kovin suurta rahoitusta keskustan kehittämiseen. Kosken Yrittäjät eivät jääneet ihmettelemään sormi suussa, vaan ottivat yhteyttä paikalliseen Leader toimintaryhmään, joka ohjaa EU:n maaseudun kehittämisrahoitusta yleishyödyllisiin hankkeisiin. Leader toimintaryhmästä näytettiin idealle vihreää valoa ja seuraavaksi oli löydettävä kehittämissuunnitelman tekijä. Minuun otettiin yhteyttä ja suostuin yhteistyöhön. Yhteisissä tapaamisissa toiveet ja suunnitelman sisältö tarkentuivat. Päätettiin toteuttaa Kosken keskustan kehittämisen suunnittelu opinnäytetyönä. Opinnäytetyön tilaajana on Kosken Tl Yrittäjät. Yhteyshenkilönä toimii yrittäjien puheenjohtaja Harri Toivonen.

2 SUOMALAINEN MAASEUTUTAAJAMA

2.1 Maaseututaajaman kehitys

Maaseudun taajamien paikat on määritelty jo Kalevalassa. Kalevalan kahdeksannessa runossa on kohta, jossa sanotaan "Jo kohta kylä tulevi: kolme tietä kohtoavi". Suomalaiset kylät tai taajamat ovat lähes poikkeuksetta sijainneet kolmen tai useamman tien risteyksessä eikä Kosken keskustaaajama tee poikkeusta.

Asutuksen leviämisvaiheessa suomalainen kylä oli pitkään itsenäinen ja taloudellisesti omavarainen saareke, jolla oli vain vähän yhteyksiä muihin kyliin. (Forsius-Nummela 1997, 66.) Kirkonkylä tai maaseututaajama on nykymuodossaan melko nuori ilmiö, taajamia alkoi syntyä runsaat sata vuotta sitten. Ennen 1850 -lukua maaseutukylät olivat maaseudun suurim-

pia taajamia ja jopa suurempia kuin kaupungit. Maaseutukylät muodostuivat tiiviisti asutetuista talokeskittymistä, joita ympäröivät kylän pellost. 1740 -luvulla uusista viljelymenetelmistä kiinnostuneet säätyläiset pitivät keskiajalta saakka voimassa ollutta sarkajakoa maatalouden esteenä, sillä ns. vainiopakko satoi kylän maanomistajat samaan viljelyjärjestykseen, jolloin uusien viljelykasvien kokeilu oli mahdotonta. Vainiopakko tarkoitti sitä, että kaikkien piti kyntää, kylvää ja korjata peltonsa yhtäaikaan välttyäkseen sotkemasta naapureiden sarkoja samasta pellostä tai niitystä. (Nallinmaa-Luoto 1994, 103.) Isojako eli maan jyvitykseen perustunut lohkojako oli yksi maatalouden keskeisistä uudistuksista 1700 -luvulla. Jaettavat maat jyvitetiin niin, että se, joka otti huonoa maata, saisi sitä vastaavasti enemmän kuin hyvää. Isojaon asetuksia annettiin vuosina 1757, 1762 ja 1775. Tarkoituksena oli koota talojen pelto- ja niitypalstat yhteen isoiksi palstoiksi. Vuoden 1775 asetuksella pyrittiin lisäksi edistämään talojen siirtoa pois yhteiseltä kylätontilta tulipalovaaran takia. Tiiviisti rakennetussa kylässä syttynyt tulipalo tuhosi usein koko kylän. Isojako ja samaan aikaan tapahtunut maatalouden tehostaminen hajottivat alkuperäiset maaseututaajamat 1800 -luvun lopulla. (Taajamien keskustateiden kehittäminen 1993, 13.) Isojako ei toteutunut odotetulla tavalla ja sen puutteita korjattiin vuonna 1848 annetulla uusjakoasetuksella. Se vaikutti ratkaisevasti kylien hajaantumiseen. Uusjaoen yhteydessä monet muuttivat kylistä omien tilustensa läheisyyteen ja yhtenäisen kyläasutus alkoi hajota. (Myyryläinen, H. 1998.) Kirkonkylä alkoi kehittyä kirkon ja pitäjätupien ympärille. Pitäjänkokousten tehtävien jatkuvasti lisääntymisessä, syntyi ajatus kunnallishallinnon tarpeellisuudesta ja pappien vapauttamisesta sen johtamisesta. Osin hallinnollisen kyläjärjestelmän katoamisen seurauksena annettiin vuonna 1865 kunnallisasetus, jossa kunta ja seurakunta erotettiin hallinnollisesti toisistaan. Asetuksen mukaan uusi kunnallishallinto oli toteutettava kolmen vuoden kuluessa asetuksen antamisesta. (Nallinmaa-Luoto 1994, 145.)

Maaseututaajamat kasvoivat hitaasti. 1800-luvun lopulla kirkon ja pitäjätuvan ympärille alkoi ilmaantua kaupparakennuksia, kansakoulu, meijeri ja usein saha. Maaseudun keskukset eivät juurikaan muuttuneet ennen sotia. Vasta sotien jälkeinen asutustoiminta ja vilkastunut talouselämä muuttivat taajamien ulkonäköä. Taajamiin palstoitettiin uusia asuntoalueita, usein rakennettiin myös uusi koulu ja kunnantalo. (Taajamien keskustateiden kehittäminen 1993, 14.)

Maaseututaajamien luonne muuttui rajusti 1960- ja -70 -luvuilla. Maaseudun haja-asutusalueilta ihmiset muuttivat rakennemuutoksen kourissa työn perässä kasvukeskuksiin. Taajamien kehitys jakautui kahtia: taantuviin ja kasvaviin taajamakeskuksiin. Kasvavat taajamat pyrkivät kaupunkimaiseen ulkonäköön ja menettivät alkuperäiset, maaseutumaiset erityispiirteensä. Kirkonkylät olivat aikanaan syntyneet teiden varsille ja sopeutuivat yleensä hyvin paikalliseen maisemarakenteeseen, mutta 1960- ja -70 -lukujen ympäristön muutos aiheutti vanhan taajamarakenteen hajoamisen. Perinteisten huolella valittujen rakennuspaikkojen sijasta alettiin rakentaa luonnon olosuhteiltaan epäedullisille alueille. Samalla syntyi yksipuolisia asuin- ja teollisuusalueita. (Taajamien keskustateiden kehittäminen 1993, 15-16.)

1980 -luku oli taloudellisen nousukauden aikaa ja se näkyi taajamissa aiempia vuosikymmeniä komeampana rakentamisena. Ympäristön rakentamisessa otettiin käyttöön kiveyksiä ja korkeatasoisia istutuksia. Maaseututaajaman rakennettu ympäristö muodostuu eri aikoina rakennetuista rakennuksista. Ne edustavat eri aikojen ihanteita ja arvoja. Lähes jokainen maaseututaajaman vanha rakennus on taajamakuvalla tärkeä; ne kertovat paikkakunnan historiasta ja luovat historiallista kerroksellisuutta. (Taajamien keskustateiden kehittäminen 1993, 39.)

2.2 Taajamakuvan vaikutus asukkaisiin

Keskustan läpi kulkevalle keskustaajama on kuin ikkuna kuntaan ja sen asukkaisiin; on siis syytä miettiä, miltä näkymä näyttää vierailijalle ja mikä sen vaikutus on kunnan asukkaille. Taajamakuva voi kertoa monia aiheettomia viestejä. Siitä voidaan päätellä taajaman pääelinkeinot ja nähdä ihmisten arvostus- ja varallisuuserot. Taajamakuvaan liittyy aikaperspektiivi ja siitä näkee taajaman historiaa ja sen kehityskaarta. Omaleimaisuus on taajaman asukkaille tärkeä ja se vaikuttaa myönteisesti myös vierailijoiden vaikutelmaan taajamasta. Omaleimaisuus voi muodostua pienistä yksityiskohdista esim. rakennusten väristä tai koivukujasta. Omaleimaisuus voi syntyä myös sijainnista, esimerkiksi järven rannasta. (Kekkonen & Kukkonen 1991, 7.)

Maaseudun menneisyyttä voidaan ymmärtää jonkinlaisena identiteetin ilmauksena, joka vanhojen kertomusten ja asuinympäristön viestien välityksellä vaikuttaa nykyisyyteen ja tulevaisuuteen. (Forsius-Nummela 1997, 66.) Ihmiset kokevat ympäristön tunnesisältöinä, sosiaalisina ja toiminnallisina sisältöinä, sekä kulttuurisina merkityksinä. Kaupunki, kirkko, paloasema tai koulu ovat kohteita, joilla on asukkaille voimakas tunne- ja merkityssisältö. (Aura & Horelli 1997, 121.) Hyvä ympäristö tarjoaa jokaiselle mahdollisuuden toteuttaa elämäntapaansa ja omaa yksilöllistä olemassaoloaan sekä käyttää ympäristöä psyykkisen itsesäätelyn välineenä. (Aura & Horelli 1997, 134.)

Viihtyisä ympäristö on ekologisesti, esteettisesti ja kulttuurisesti virikkeellinen ja liikenteellisesti toimiva. Keskeneräisyys ja palvelujen puuttuminen saavat asuinympäristön tuntumaan ankealta. Roskaisuus, saasteet ja melu vähentävät viihtyisyyttä. (Rappe ym. 2003, 62.)

Kasvillisuus vaikuttaa ihmisen mieleen rauhoittavasti. Rappen & Lindenin (2003) mukaan sellaiset ympäristöt, joissa kasvillisuus on vallitsevana, edistävät stressistä toipumista. Vaikutuksen saamiseksi riittää ikkunanäkymä tai luontokuvien katselu. Kasvillisuusnäkyminen katselu stressaavan tilanteen jälkeen alentaa verenpainetta, lihasjännitystä ja ihon sähköjohtokykyä enemmän ja nopeammin kuin kaupunkinäkyminen katselu. Kasvillisuuden katselu vie huomiota pois ahdistavista tunteista ja vihan, surun sekä pelon tunteet lientyvät. Samalla myönteiset tunteet lisääntyvät. Kasveilla ympäristöä saadaan rakennettua ympäristöä tehtyä miellyttävämmäksi ja viihtyisämmäksi. Kasvillisuudella saadaan peitettyä tai

piilotettua epämiellyttäviä näkymiä. Kasveja harkiten käyttämällä saadaan aikaiseksi suojaa tuulelta, paahteelta ja melulta. Kasvillisuus luo omaa pienilmastoa ja ne toimivat ympäristön ilmanpuhdistajina sekä ulkotiloissa että rakennusten sisällä. (Rappe ym. 2003, 25, 62.)

Asukkaiden viihtyvyyden kannalta on tärkeää, että asukkaat itse arvostavat ympäristöä. Tärkeää on asukkaiden yhteinen kokemus siitä, että heidän asuinympäristöään arvostetaan. Näin myös asukkaille välittyy tunne siitä, että heitä arvostetaan. (Rask 2008, 7.) Kohottamalla taajaman yleisilmettä, saadaan parannettua koko kunnan imagoa ja näin sekä asukkaiden että ulkopuolisten kulijoiden arvostus taajamaa kohden lisääntyy.

3 KOSKEN TL KUNTA

3.1 Kosken kunnan historiaa

Asutuksen arvioidaan syntyneen Kosken kunnan alueelle 1300 -luvun alun jälkeen. Varsinais-Suomen ensimmäinen maakirja on vuodelta 1540, jossa jo luetellaan kaikki Kosken vanhat kantakylät. (Nallinmaa-Luoto 1994, 29, 145-146.) 1300-luvulla Paimionjoen rannoille jääneet uudisviljelijät muodostivat uuden pitäjän, Marttilan, johon tuolloiset nykyisen Kosken alueella asuvat asukkaat kuuluivat. Marttilassa käytiin kirkossa ja käräjillä. Kosken kunta alkoi muotoutua 1620-luvulla, jolloin eversti Henning Grass rakensi kartanon autioituneen Kosken kylän paikalle. Henning Grass antoi kartanonsa väentuvassa järjestää jumalanpalveluksia, jolloin monet asukkaat alkoivat käydä kartanolla jumalanpalveluksissa. Everstin poika Gustaf Grass hankki vuonna 1647 luvan muodostaa Kosken kappeliseurakunnan. Luvan saannin jälkeen kartanon alustalaistalonpojat rakensivat Koskelle oman kappelikirkon. (Nallinmaa-Luoto 1994, 464.) Paikallishallinto siirtyi 1700-1800-luvulla käräjiltä pitäjänkokouksille. Koskelaiset osallistuivat Marttilan pitäjänkokouksiin ja tarvittaessa Koskella pidettiin omia pitäjänkokouksia. Kokoukset kutsui kokoon ja puheenjohtajana toimi kirkkoherra. Marttilan pitäjänkokouksessa 24.2.1867 esitettiin ensimmäisen kerran oman kunnallishallinnon perustaminen. Kappeleilla oli mahdollisuus perustaa oma kunnallishallinto, niinpä 22.11.1868 pidetyssä Marttilan pitäjänkokouksessa Kosken ja Euran (Tarvasjoen) asukkaat ilmoittivat halukkuutensa omaan kunnallishallintoon. Esitykset hyväksyttiin 24.1.1869 Marttilan pitäjänkokouksessa ja tuosta päivämäärästä alkaen Koskella lasketaan olleen oma kunnallishallinto. (Nallinmaa-Luoto 1994, 145-146.)

3.2 Kosken keskustaajaman synty

Kosken kylien talot olivat keskiajalta 1700-luvun lopulla toimitettuun isoonjakoon asti ryhmittyneinä vierekkäin yhteiselle kylätontille lähellä Paimionjoen rantaa (kuva 1). Kylätontista oli jaettu kullekin talolle oma alueensa. Tonttimaata ympäröi kylän yhteinen peltoalue. (Nallinmaa-Luoto 1994, 43.)

Kosken ainoa taajama sijaitsee Tuimalan kylässä. Taajamassa asuu yli puolet kuntalaisista. Tuimala on yksi Kosken vanhoista kantakylästä ja se on syntynyt Paimionjoen ja Hämeen Härkätien risteyskohtaan. Härkätie kulkee edelleen halki nykyisen Tuimalan taajaman. Asutuksen kehittymiseen Tuimalassa edesauttoi Paimionjoen ja Härkätien lisäksi tasaiset, pelloiksi soveltuvat savikot. Tuimalasta ensimmäisen maininta on vuodelta 1516. Kyläntontti ja muu asutus on sijainnut Paimionjoen varrella lähellä Härkätietä. (Rakennusinventointi 2014, 6.) Tuimalan alueella sijaitseva Patakoski on Paimionjoen koskista suurin Kosken kunnan alueella (Maisemaselvitys 2014, 12). Patakoski on Härkätien vanha joen ylityskohta; ennen siltojen rakennusta ladottiin koskipaikkoihin kiviä ja joki ylitettiin kivipolkua pitkin (Saari 2009, 132).

Kuva 1. Taloryhmittymät Paimionjoen läheisyydessä. (Maastokartta 1850-luvulta, 2016.)

Kosken kirkonkylässä ei ollut 1800-luvulla paljon asukkaita ja vielä ennen sotaa kirkonkylä oli ilmeeltään maaseutumainen ja harvaan asuttu. Muista kyläkeskuksista sen erottivat parhaiten kirkko ja meijeri. Hämeen Härkätie on kuitenkin ollut liiketoiminnan sijainnin kannalta suosittua ja tien varrelle on syntynyt liikerakennuksia vuosisadan alun jälkeen aina nykypäivään asti. Kosken taajaman asutushistoriaa on eniten muokannut sotien jälkeinen kehitys, jolloin siirtokarjalaisten asuttaminen, maatalouden murros ja siihen liittyvä yhteiskunnallinen muutos muokkasivat asumisen ja liikkeenhoidon luonnetta. (Rakennusinventointi 2014, 4.) Sodan päätyttyä käynnistyi kirkonkylässä vilkas rakennustoiminta ja kylään muutti uutta väkeä. 1950-luvulla Kosken keskustassa (kuva 2) asui noin 17% kunnan väestöstä. (Nallinmaa-Luoto 1994, 397.)

Rakennemuutoksen myötä sivukylät tyhjenivät ja keskustaajaman väestön määrä tasaisesti kasvoi niin, että keskustaajamassa asuu nykyään 51,7% kunnan asukkaista (Kuntien avainluvut 2016). Maataloudesta ihmisiä siirtyi muihin ammatteihin. Maatilarakennukset väistyivät lisääntyvän pienta-

loasutuksen ja liikerakennusten alta ja taajamarakenne tiivistyi. Taajaman lievealueilla on vielä muutamia maatiloja. Rakentamisen ohjaus kunnassa päätettiin aloittaa vuonna 1963, jolloin kunnanvaltuusto päätti teettää keskustaan rakennuskaavan. (Nallinmaa-Luoto 1994, 397.) Asumisen laajentuminen jatkui aina 1970-1980-luvulle asti, jonka jälkeen uudisrakentaminen on harventunut (Rakennusinventointi 2014, 30).

Kuva 2. Näkymä 1950 -luvun Tuimalasta neljän tien risteyksestä Somerolle johtavaa Hämeen Härkätietä päin. (Koskelaisten vanhoja valokuvia 1890-1940, 2016.)

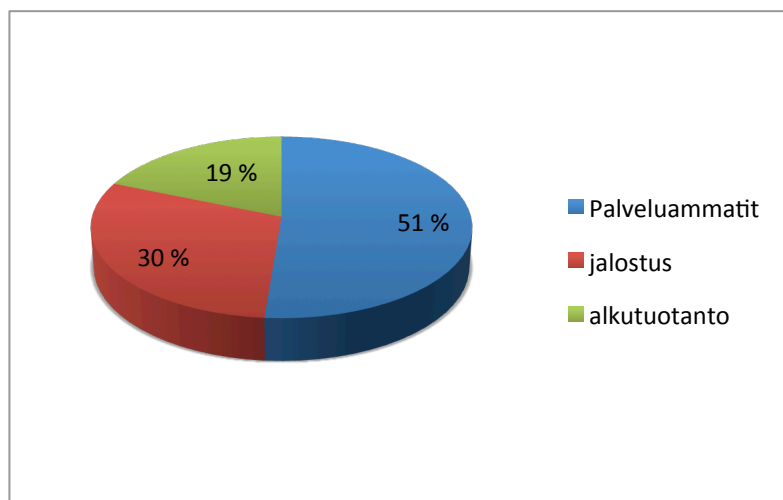
3.3 Kosken keskustaajaman nykytilanne

Kosken Tl taajama-alueella on runsaasti rakennetun ympäristön kohteita, joiden historiallinen ja taajamakuvallinen kertovuus on vahva. Hämeen Härkätie on taajaman erityinen elementti, jonka varrelle on keskittynyt kunnan taloushistoriallinen keskittymä. Asumiseen liittyvää rakennuskantaa on säilynyt eri vuosikymmeniltä, eritoten 1950-1970-luvuilta. Alueelta löytyy myös pienipiirteistä työläis- ja torppariasuntoa. Maatiloja sijaitsee taajaman liepeillä. (Rakennusinventointi 2014, 41.) Taajaman rakennuskanta on matalaa, se koostuu lähinnä omakoti- ja rivitaloista. Kylän keskellä kirkko kohoaa arvoisellaan paikalla yli muiden rakennusten. Asuinrakentaminen on levinnyt laajalle Hämeen Härkätien molemmin puolin taajaman vanhoille peltoalueille ja Paimionjoen varteen.

Väestö

Koski Tl on pieni noin 2400 asukkaan maaseutupaikalla Varsinais-Suomessa. Lähimpiin kaupunkeihin on matkaa noin 30 km (Salo, Loimaa, Forssa). Kunnan pinta-ala on 192,42 km², josta 0,96 km² on vesistöjä. Kunnan suurin vesistö on Paimionjoki, joka halkoo kuntaa. Kunta on saanut nimensä Paimionjoen koskista. Lyhenne Tl kunnan nimessä tarkoittaa Turun lääniä; se on jäännös vanhasta läänijaosta. Suurin osa työssäkäyvistä asukkaista on palveluammattissa, toiseksi suurin ryhmä on töissä jalostuksessa ja kolmanneksi eniten on alkutuotantossa. Työssäkäyvistä enemmistö on palveluammattissa (51%), toiseksi eniten on jalostuksessa (30%) ja

kolmanneksi eniten (19%) työskentelee alkutuotannossa (Taulukko 1). Eläkeläisiä kuntalaisista on 33,6%. Taajama-aste on 51,7% eli yli puolet asukkaista asuu taajamassa. (Kuntien avainluvut 2016.)

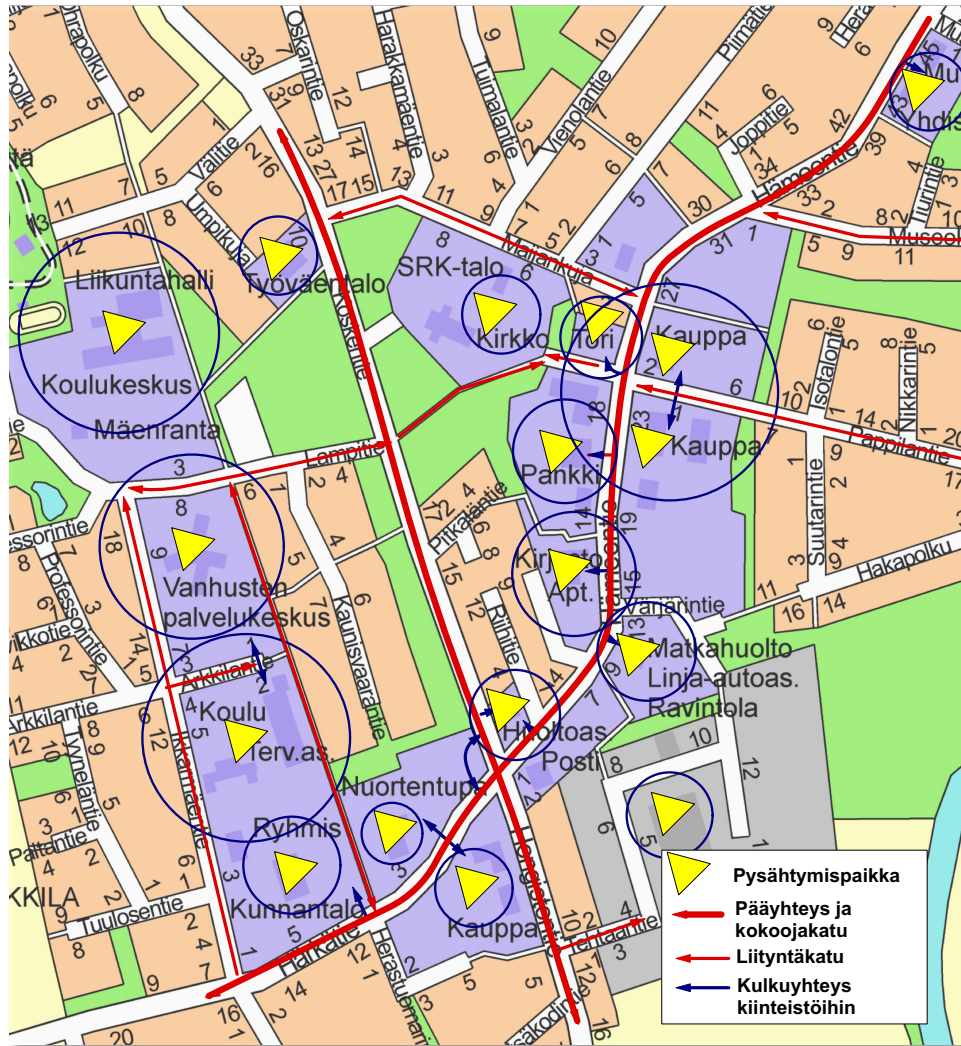

Taulukko 1. Koski Tl:n työssäkäyvien ammattijakauma. (Kuntien avainluvut, 2016.)

Palvelut ja liikenne

Kunnan keskusta edustaa tyypillistä maaseututaajamaa, joka on syntynyt pikkuhiljaa Hämeen härkätien kummallekin puolelle. Keskustassa on neljän tien risteys, josta lähtee tie Mellillään, Marttilaan, Kuusjoelle ja Somerolle. Risteys muodostaa maisemallisen solmukohtan. Liikenne on suurinta Kosken keskustassa juuri tässä neljän tien risteyksessä, sillä palvelut sijoittuvat pääosin pitkin Hämeen Härkätietä tai sen välittömässä läheisyydessä. Härkätien varrelta tai sen läheltä löytyvät kirkko, kauppa, pankki, huoltoasema, kauneushoitola, kahvila, ravintola, kunnantoinmisto, koulu, lukio, terveyskeskus, rautakauppa ja tehdas.

Asuinalueet sijoittuvat kahden päätien -Koskentien ja Hämeen Härkätien-reunamille. Asuinalueilta ihmiset kulkevat palveluiden pariin: kauppaan, pankkiin, kouluun, terveyskeskukseen jne. (kuva 3). Hämeen Härkätietä pitkin kuljetaan kylällä ristiin rastiin. Keskustaa halkoo kaksi isompaa päätieta: Koskentie ja Hämeen Härkätie. Pääteitä pitkin kulkee läpikulku-liikennettä naapurikuntiin. Pääteihin yhdistyy pienempiä liityntäkatuja asuinalueilta. Pääteiden varsilla on kevyen liikenteen väylät, jota pitkin pystyy autotonkin kulkemaan keskustassa paikasta toiseen. Kevyen liikenteen väyliä on keskustassa kattavasti, joita pitkin koululaiset voivat turvallisesti liikkua paikasta toiseen.

Kuva 3. Teemakartta ihmisten liikkumisesta Tuimalan taajamassa. Ympyröiden suuruus kuvaa pysähtymisten määrää; mitä isompi ympyrä, sitä enemmän siellä käydään. (Taajaman opaskartta, 2016.)

3.4 Hämeen Härkätie

Hämeen Härkätie on yksi maamme vanhimmista teistä ja se kulkee Kosken kunnan keskustan halki. Härkätietä pitkin on kuljettu Hämeenlinnasta Turkuun ehkä jo 800-luvulla, siis paljon ennen Kosken asutuksen syntyä (Nallinmaa-Luoto 1994, 57). Varhaisin lähde yhtenäisestä Hämeen Härkätiestä sisältyy kuningas Kustaa Vaasan sihteerin Jaakko Teitin v. 1556 laatimaan luetteloon Suomen yleisistä teistä (Masonen 1989, 11). Turusta Somerolle saakka Härkätie seuraa jokivarsia, Aurajokea, Savijokea ja Paimionjokea ja se on yhdistänyt toisiinsa joukon keskiaikaisia keskuspaikkoja (Masonen 1989, 55). Hämeen Härkätie palveli hallintoa ja kaupankäyntiä sekä sotaväen siirtoja Turun ja Hämeen linnojen välillä. Keskiajalla Härkätie toimi myös pyhiinvaellusreitteinä (RKY 2009).

Hämeen Härkätien nimi yhdistetään tunnettuun "Tuu tuu tupakkirulla" -nimiseen Suomen kansan vanhaan runoon. Hämeen Härkätien nimen alkuperä on epäselvä. Härkätie -nimen taustalla ei liene se, että tietä pitkin olisi kuljettu paljon härillä, vaikka Lounais-Suomessa ja Varsinais-Suomessa aikoinaan käytettiin yleisesti vetohärkiä. Nimen taustalla saattaa olla vanha uskomus, jonka mukaan ensimmäiset kulku-urat asumattomiin erämaihin on tehnyt jokin vahva eläin, jollaisena härkä tunnettiin. (Poutanen 2002, 13.)

Ennen 1600 -lukua Härkätiellä matkustettiin pääosin jalan tai ratsastaen. Härkätie oli alunperin metsiin raivattu leveähkö ja mutkainen polku. Vetiisten paikkojen yli laitettiin pitkospuita tai tehtiin kivistä ladottuja polkuja, jolloin päästiin kulkemaan märkien paikkojen yli. Talvisin Härkätiellä -tai oikeammin Härkätietä seurailevalla talvitiellä- kuljetettiin raskaita kuormia, sillä reellä ja suksilla kulkeminen oli nopeampaa ja vaivattomampaa kuin muina vuodenaikoina. Talvitie kulki pitkin soita, jokia ja järviä, joita ei kesäaikana voitu käyttää. (Poutanen 2002, 16). 1870- ja 1880-luvuilla ainoat yleiset maantiet Koskella olivat Härkätie ja Sorvas-tontie. Yleisten teiden rakentaminen ja kunnossapito oli maanomistajien velvollisuus aina vuoteen 1921 asti, jolloin valtio otti ne hoitoonsa. (Nal- linmaa-Luoto 1994, 200.)

Hämeen Härkätie on säilyttänyt linjauksensa lähes muuttumattomana 1600-1700-luvulta nykyaikaan asti. Hämeen Härkätiestä suurin osa on edelleen käytössä olevia teitä. Tien toiminnallinen merkitys on tosin muuttunut valtatie 10:n rakentamisen jälkeen. Valtatie 10 rakennettiin 1961, jonka jälkeen Härkätie muuttui valtavyäylästä joukoksi paikallisteitä. (Masonen 1989, 55.)

Hämeen Härkätie on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö. Härkätien varrella on muitakin valtakunnallisesti merkittäviä rakennetun ympäristön kohteita: Kosken kirkko 1930-luvulta, puinen kello- tapuli, joka on vuonna 1777 rakennettu ja 1600-luvulta asti oleva vanha hautausmaa Kosken kirkon suunnitteli arkkitehti Toivo Paatela ja se valmistui 1935. Kirkko rakennettiin betonista ja kokonaan uudelle paikalle Harakkamäelle. Vanha, vuonna 1817 valmistunut puukirkko purettiin. (RKY 2009.) Vanhan kirkon paikalla sijaitsee edelleen 1777 rakennettu tapuli. Tapuli sijaitsee vanhan hautausmaan kupeessa lähellä Paimionjo- kea.

4 LEADER

Leader on koko Euroopan Unionin alueella tapahtuvaa toimintaa, neuvon- taa ja rahoitusta maaseudun kehittämiseksi. Leaderin kantavana ajatuksena on paikallisen asiantuntemuksen ja osaamisen hyödyntäminen maaseudun hyväksi tapahtuvassa kehittämistyössä. Termi Leader tulee ranskankieli- sistä sanoista "Liason Entre Actions de Developpement l'Economie Rura- le". Suomeksi käännettynä tämä tarkoittaa "yhdyssiteet maaseudun talou- den kehittämiseen tähtäävien toimien välillä".

Suomi liittyi Euroopan Unionin jäseneksi vuonna 1995 ja vuotta myöhemmin Suomi sai käyttöönsä Leaderin rahoituksen ja keinot. Suomessa on aina ollut aktiivista kylätoimintaa, joten Leader tuli otolliseen maape-rään. EU:n ohjelmakaudella 2014-2020 Leader sisältyy Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmaan. Leaderiin on varattu runsaat viisi pro-senttia EU:n rahoitusosuudesta eli noin 300 miljoonaa euroa julkisia raho-ja koko EU:n tasolla. (Mitä on Leader 2016.)

Leader toiminta tapahtuu paikallisten Leader toimintaryhmien kautta. Eu-roopan Unionissa on yli 2000 paikallista Leader ryhmää, joista 56 toimii Suomessa. Leader toiminta koostuu kolmesta osa-alueesta: Leader neu-vonta, Leader toiminta ja Leader rahoitus (taulukko 1). Paikalliset Leader ryhmät neuvovat ideoiden kehittämisessä ja auttavat hankkeen valmiste-lussa. Leader ryhmät pyrkivät innostamaan asukkaita oman elinympäris-tönsä kehittämiseen. Leader rahoitusta voidaan hakea yleishyödylliseen kehittämis- investointi- ja yrityshankkeeseen. Rahoitusta voivat hakea esimerkiksi yhdistykset, pienyritykset, kunnat ja säätiöt. Tukea voi saada 20-90% hankkeen kuluista. Tukea haetaan paikalliselta Leader ryhmältä. (Mitä on Leader 2016.)

Leader toimintaryhmät		
<p>Neuvonta</p> <ul style="list-style-type: none"> - tiedotus - neuvonta - apu hankkeiden valmisteluun 	<p>Toiminta</p> <ul style="list-style-type: none"> - asukkaiden aktivointi oman elinympäristön kehittämiseen 	<p>Rahoitus</p> <ul style="list-style-type: none"> -yleishyödyllinen kehittämis-, investointi- ja yrityshanke

Taulukko 1. Leader toiminnan osa-alueet

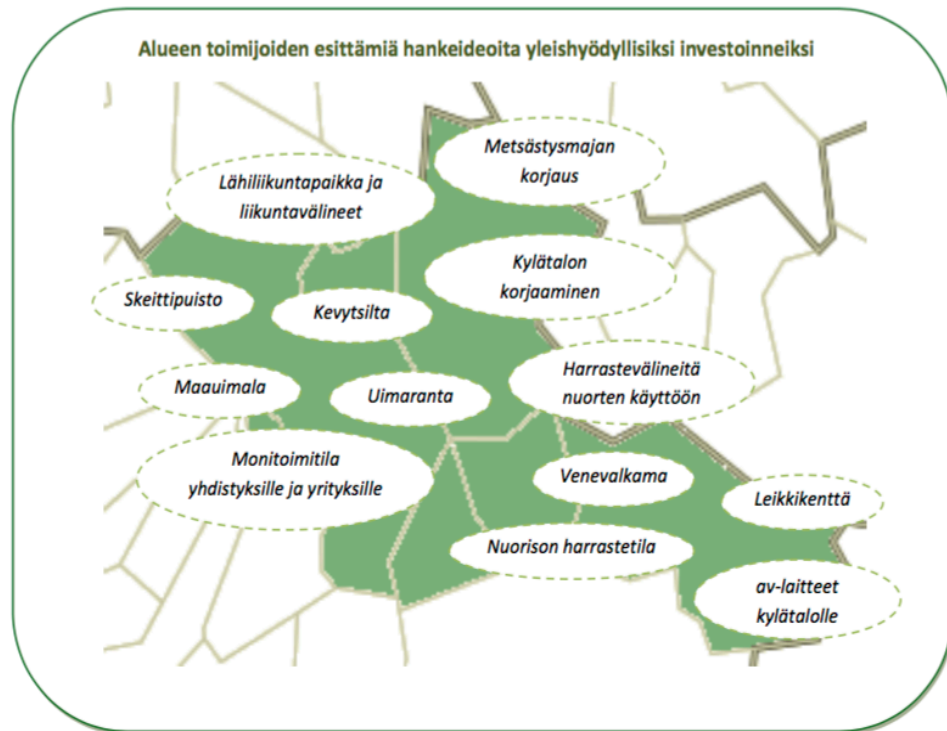
4.1 Jokivarsikumppanit toimintaryhmä

Koski Tl:n alueella toimiva Leader toimintaryhmä on Jokivarsikumppanit. Se toimii Kosken lisäksi Auran, Loimaan, Marttilan, Oripään, Pöytyän, Someron ja Liedon Tarvasjoen alueella. Jokivarsikumppanit aktivoi ja tu-lee alueensa toimijoita kehittämään omaa elinympäristöään ja yritysten toimintaympäristöä. (Elämän eväät strategia maaseudulta 2015). Jokivar-sikumppanit myöntää Leader-tukea maaseudun kehittämiseen, mikäli idea täyttää tietyt kriteerit. Toimintaryhmä on luonut paikallisen strategian, jo-honka kirjattujen periaatteiden mukaisesti tukia kohdennetaan hakijoille. Paikallisessa strategiassa on kolme painopistettä:

1. Voimistuva yhteisöllisyys ja mahdollisuus vaikuttaa omiin olosuh-teisiin
 2. Luonto- ja kulttuuriympäristön ylläpitäminen ja kehittäminen
 3. Mikroyritykset maaseudun voimana
- (Elämän eväät strategia maaseudulta 2015.)

4.2 Ideasta hankkeeksi

Hankeidean synnyttyä otetaan yhteyttä paikalliseen toimintaryhmään ja esitellään idea (kuva 4). Ideasta keskustellaan toimintaryhmän työntekijän kanssa ja mietitään sen sopivuutta hankkeeksi. Hanke on kohdistettava johonkin painopisteeseen hankkeen luonteen mukaisesti. Mikäli hankeidea havaitaan hyväksi, voidaan tehdä hakemus hankkeesta. (Leader Jokivarsikumppanit 2016.)

Kuva 4. Hankeideoita yleishyödyllisiksi investoinneiksi. (Leader Jokivarsikumppanit 2016.)

4.3 Hankesuunnitelma ja hankehakemus

Hankesuunnitelmaa tarvitaan, jotta tiedot hankesuunnitelmasta saadaan jouhevasti siirrettyä sähköiseen hankehakemukseen. Hankesuunnitelmassa kerrotaan tiedot hakijasta ja tarkka kuvaus hankkeesta. Hankesuunnitelmassa tarvittavat tiedot luetellaan alla.

1. Hankkeen nimi, hakija ja virallinen kuvaus. Hankkeelle annetaan lyhyt ja ytimekäs nimi, joka kuvaa hankkeen sisältöä. Hakijaksi merkitään hakijan virallinen nimi. Hankkeen tarkoitus kuvataan lyhyesti sekä tehtävät toimenpiteet ja kohderyhmä. Tämä kuvaus julkaistaan Maaseutuviraston sivustolla olevassa hankerekisterissä.
2. Hakijaselvityksessä on kuvattava hakijan
 - toiminnan tarkoitus ja sisältö
 - toiminnan organisointi
 - jäsenmäärä, mikäli kyseessä on yhdistys

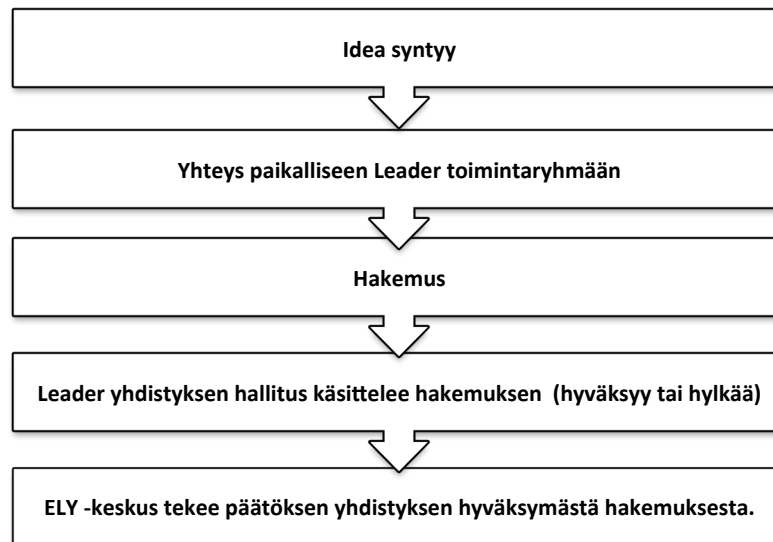
-
- yhteistyö alueen muiden organisaatioiden kanssa
 - taloudellinen tilanne
 - aikaisempi kokemus hankkeiden toteuttamisesta
3. Hankkeen hallinnon organisoinnista tarvitaan kuvaus
 - kuka organisaatiossa vastaa hankkeesta
 - hankkeen mahdolliset työntekijät
 - mikä taho vastaa hankkeen kirjanpidosta.
 4. Hankkeen tarve ja tausta. Kuvaus, miksi hanketta tarvitaan ja miten tarve hankkeelle on ilmennyt.
 5. Hankkeen tavoitteet luetellaan ja millaisia tuloksia hankkeella saavutetaan. On myös selvitettävä, miten hankkeen tulosten saavuttamista seurataan ja arvioidaan.
 6. Hankkeen toimenpiteet ja toteutustapa sekä riskit toteutuksessa.
 - kuvataan konkreettiset toimenpiteet, joita hankkeessa tehdään
 - mahdollisten muiden kuin hakijatahon tekemät tehtävät ja rahoitukset
 - hankkeen riskit ja niihin varautuminen
 - miten hanke toteuttaa kestävä kehityksen periaatteita (ekologinen, taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys)
 7. Yhteys Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelmaan sekä alueelliseen ohjelmaan tai paikalliseen strategiaan ja miten aiemmat hankkeet on huomioitu.
 - kuvaus mitä kohtia paikallisesta strategiasta hanke toteuttaa
 - valitaan painopiste, johon hanke kohdistuu
 - perustuuko hanke johonkin aiemmin toteutettuun hankkeeseen
 - arvio mahdolliseen talkootyöhön osallistuvien määrästä hankkeessa
 - arvio mahdollisten tilaisuuksien osallistujamäärästä hankkeessa sekä osallistujien ikä ja sukupuoli
 - kuvaus hankkeen vastaavuudesta paikallisen toimintaryhmän kriteereihin
 8. Toiminta-alue, kohderyhmä, hyödynsaajat sekä aikataulu
 - kohderyhmäksi voidaan määrittellä esimerkiksi jonkun maantieteellisen alueen asukkaat tai jonkun ikäryhmän edustajat. Hankkeen kohderyhmään voidaan määrittellä myös välillisesti hankkeesta hyötyvät tahot.
 - toteutusaikataulussa määritellään alku- ja loppupäivämäärä
 9. Hankkeessa syntyneitä toiminnan jatkumista arvioidaan hankkeen päättymisen jälkeen.
 10. Tiedottaminen
 - minkä medioiden kautta ja missä hankkeen eri vaiheissa hankkeen tuloksista kerrotaan suurelle yleisölle.

11. Hankkeen kustannusten ja rahoituksen ilmoittaminen sekä eritelty kustannusarvio ja rahoitussuunnitelma

- kustannuslajit (palkat, vuokrat, matkakulut, ostopalvelut jne.)
- rahoituslajit (haettava tuki, kunnat, muu julkinen rahoitus, yksityinen rahallinen/vastikkeeton työ).

(Leader Jokivarsikumppanit 2016.)

Hankehakemus täytetään sähköisessä verkkopalvelussa Hyrrässä. Hyrrä - palvelun kautta haetaan hanketukien lisäksi maaseudun yritystuet, neuvontakorvaukset sekä maataloille tarkoitettua investointi- ja aloitustuet. Hakemus käsitellään Leader yhdistyksen hallituksessa. Mikäli hallitus hyväksyy hakemuksen, se siirretään ELY-keskuksen käsittelyyn. ELY-keskus tekee hankkeesta viranomaispäätöksen (kuviokuva 1). Hakemuksen tullessa viireille, hakija saa ilmoituksen asiasta. Ilmoitus tulee yleensä 1-2 vuorokauden sisällä. Tämän jälkeen on mahdollisuus aloittaa hankkeen valmistelu omalla riskillä. Varminta on aloittaa hanke ELY-keskuksen päätöksen jälkeen. (Leader Jokivarsikumppanit 2016.)

Kuvio 1. Leader hankerahoituksen käsittelyn kulku

4.4 Hankkeiden valintakriteerit

Leader toimintaryhmän hallitus arvioi hankkeita sen perusteella, miten hyvin hanke toteuttaa paikallista strategiaa. Toisena tärkeänä perusteena on se, miten hanke toteuttaa kysessä olevalle hankemuodolle kohdentuvia kriteereitä (taulukko 2). Lisäksi alueiden välisissä ja kansainvälisissä hankkeissa arvioidaan hankkeen alueelle tuomaa hyötyä.

Hankemuotoja ovat

- yleishyödyllinen investointi
- yleishyödyllinen kehittäminen
- elinkeinojen kehittämishanke
- yritystukihanke

Hakijalla on mahdollisuus testata omaa hankettaan internetistä saatavan nettityökalun avulla. Sen avulla selviää onko hanke Leader toimintaryhmän strategian mukainen. Toimintaryhmän hallitus arvioi hanketta käsitellessään, vastaako hanke riittävästi paikallisen strategian tavoitteita. Hankkeen lainsäädännöllisen hyväksyttävyyden arvioinnin tekee paikallinen ELY-keskus. (Leader Jokivarsikumppanit 2016.)

Hankemuoto	Valintakriteerit	Kriteerin arviointi
<i>Yleishyödyllinen investointi</i>	Investoinnin käyttäjäryhmien määrä	Hanke on sitä vaikuttavampi, mitä suurempi investoinnin käyttäjäryhmien määrä on. Arviointia suoritettaessa otetaan huomioon sen alueen koko, johon investointi kohdistuu.
	Investoinnin käyttäjämäärä	Hanke on sitä vaikuttavampi, mitä suurempi investoinnin käyttäjien määrä on. Arviointia suoritettaessa otetaan huomioon sen alueen koko, johon investointi kohdistuu.
	Investointi on uusi alueella (esim. kyseisessä kylässä)	Hanke on sitä vaikuttavampi, mitä laajemmalle alueelle investointi on uusi.

Taulukko 2. Hankkeiden valintakriteerit hanketyypin mukaan; yleishyödyllinen investointi. (Leader Jokivarsikumppanit, 2016.)

4.5 Hankkeen kustannuksista

Hankkeissa on omat kriteerit hyväksyttävälle kustannuksille. Kehittämishankkeen on oltava niin iso, että hankerahaa maksetaan vähintään 5000€ (EU ja valtio). Mikäli tuki jää tämän alle, sitä ei makseta lainkaan, vaan hanke katsotaan liian pieneksi tuettavaksi. (Lamminen, haastattelu 29.6.2016.)

Jarmo Lammisen mukaan hankerahoitus ei kata kaikkia kustannuksia, vaan hankkeessa on oltava omarahoitusosuus. Tukiprosentti on käytännössä 50-70% kehittämishankkeen kustannuksista. Omarahoitusosuutta voi täyttää talkootyöllä. Kehittämishankkeissa voi jossain tapauksissa koko omarahoitusosuus olla talkootyötä. Talkootyössä hyväksytään seuraavat kustannukset: 15 €/h henkilötyö ja 45 €/h konetyö (sisältää henkilötyön). Talkootyöstä on tehtävä etukäteen talkootyösuunnitelma. Siinä on mietittävä yhdistyksen todellinen kyky talkootyöhön.

Yhdistyksen palkatessa hankkeeseen ulkopuolista työvoimaa, katsotaan "kohtuullinen palkka" sopivaksi. Siinä on huomioitava palkan lakisääteiset kulut. (Abrahamsson, haastattelu 29.6.2016.) Ostopalvelut on aina kilpailutettava, kun palvelun hinta menee yli 2500 euron.

Hankkeella voi olla myös tuloja. Kaikki tulot on ilmoitettava ja ne vähennetään hyväksyttävistä menoista. Kunnan ja yksityisen antamat sponsori rahat hankkeeseen on huomioitava rahoitussuunnitelmassa. Hankkeessa

mahdollisesti syntyvä tulo on ilmoitettava, paitsi jos hankkeen arvioitu kokonaiskustannus jää alle 50000 euron.

Hankeeseen voi syntyä kustannuksia vasta vireilletuloilmoituksen jälkeen. Sitä ennen syntyviä kustannuksia ei lasketa hankkeen kustannuksiksi. Hyväksytty hanke voi olla kestoaltaan yhden tai useamman vuoden kestävä hanke, jolloin maksatusta on haettava vähintään kerran vuodessa. Kustannukset ilmoitetaan ilman arvonlisäveroa, mikäli hakijayhdistys on arvonlisäverovelvollinen. Muussa tapauksessa kustannuksiin sisältyy arvonlisävero. (Lamminen, haastattelu 29.6.2016.)

5 SUUNNITTELUTYÖN KULKU

5.1 Työn tavoitteet ja rakenne

Viherala kasvaa koko ajan huolimatta muutoin alavireisestä taloudellisesta tilanteesta. Ihmiset arvostavat viihtyisää ympäristöä ja kaipaavat ympärilleen kauniisti rakennettua viherympäristöä. Viherympäristön arvo ymmärretään houkuttimena uusille asukkaille sekä isona viihtyisyystekijänä jo alueella asuville kuntalaisille.

Opinnäytetyön tavoite on saada Kosken keskustan ilme vihreämmäksi ja tehdä taajaman läpi halkovan tien ympäristöön hoito- ja kehittämissuunnitelma. Kunta ei pystynyt varmasti lupaamaan, että he voivat tulevaisuudessa hoitaa suunniteltavia ja kehitettäviä alueita. Tehtävät toimenpiteet ja uudet istutukset on tarkoitus rahoittaa osittain hankerahoituksella, jota tullaan hakemaan opinnäytetyönä tehtävän hoito- ja kehittämissuunnitelman perusteella. Hoitosuunnitelma on tärkeä tulevaisuudessa, jotta tehdyt työt viherympäristön kehittämiseksi ei mene hukkaan, vaan kuka tahansa osaa hoitosuunnitelman perusteella tehdä tarvittavat vuotuiset ylläpitotoimenpiteet. Hoitotoimenpiteet ja istutukset eivät vaadi suurta rahoitusta, mutta antavat kävijöille ja asukkaille viestin raikkaasta ja hyvinhoidetusta kunnasta. Kaunis kunta luo tyytyväisyyttä ja itseluottamusta kuntalaisiin.

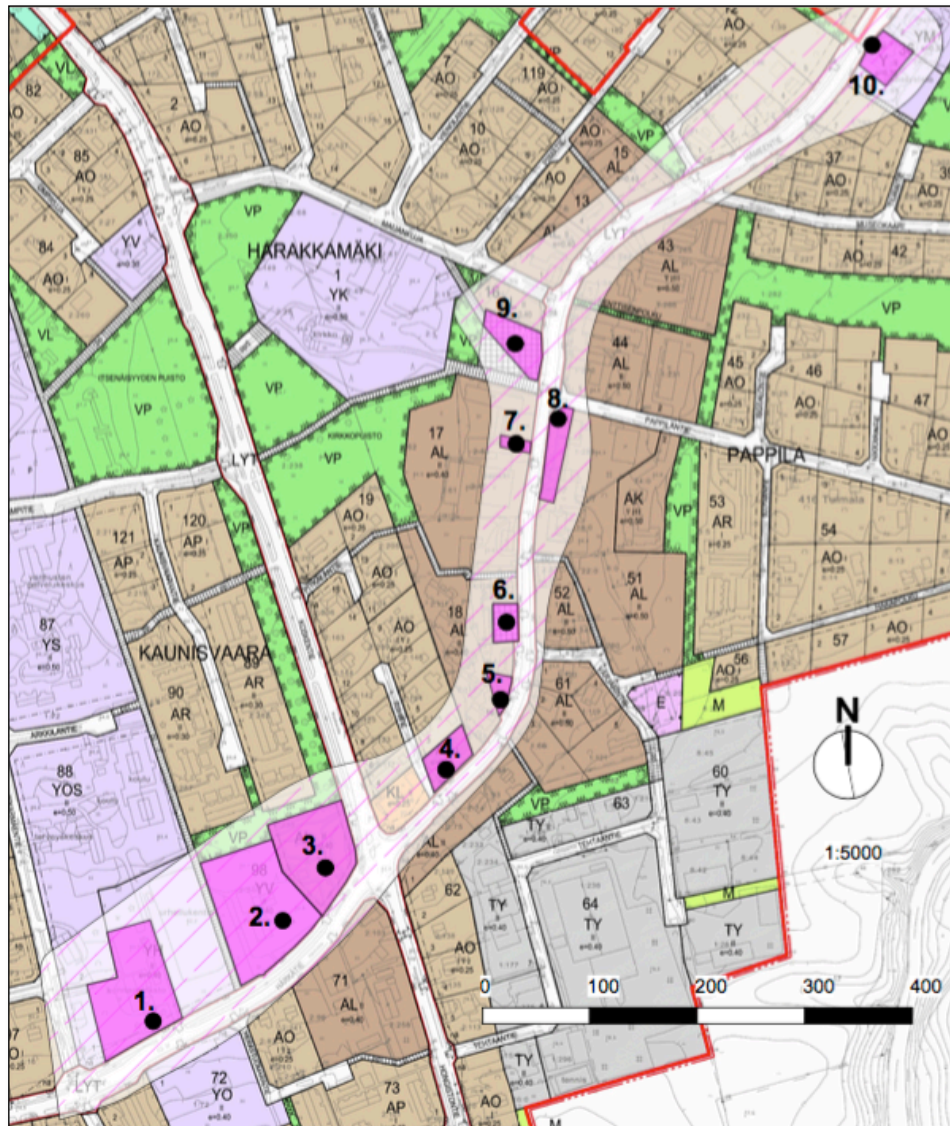
Opinnäytetyön raportti koostuu johdannon lisäksi viidestä osasta: Koski Tl:n kunnan ja Hämeen Härkätien esittelystä, Leader hankerahoituksen perusteiden avaamisesta, suunnittelualueen nykytilan inventoinnista ja kuntoarvioinnista, keskustan hoito- ja kehittämissuunnitelmasta sekä johtopäätöksistä. Suunnitelma-alueen sisällä on alaltaan pienikokoisia kehittämiskohteita yhteensä 10 kpl, joista jokaisesta on nykytilan kuvaus. Kehittämissuunnitelmassa on alueittain tehty jokaiselle kohteelle oma kunnos- tus- ja hoitosuunnitelma.

5.2 Suunnitelma-alueen rajaus

Helmikuun 26. päivänä 2015 projekti aloitettiin pitämällä suunnittelukokous keskustan ilmeen kohentamiseksi. Kokouksen kokoonkutsujana toimi

Kosken TI Yrittäjät. Kokous oli avoin kaikille halukkaille. Kokouksessa kartoitettiin asukkaiden toiveita ja ajatuksia keskustan kehittämisestä. Tavoite selkiytyi ja tuli konkreettisemmaksi. Kokouksessa päätettiin järjestää kävelyretki, jossa käytäisiin läpi Kosken keskusta (Tuimalan taajama) ja rajattaisiin suunnitelma-alue.

Kävelyretki toteutettiin 13.3.2015 ja vajaan kymmenen hengen ryhmällä käveltiin Kosken keskustaaajaman läpi Hämeen härkätietä pitkin. Käytiin läpi paikkoja, jotka kaipasivat ehostusta ja rajattiin suunnittelualue. Merkittiin muistiin toiveita ja ideoita, joita kävelyretkellä syntyi. Suunnittelualue rajattiin alkavaksi kunnantalon luota (Hämeen härkätien ja Ikkamäentien risteys) ja päättyvän Yhdistystalon kohdalle (Hämeen härkätie 43). Kehitettäviä yksittäisiä alueita tuli esiin 10 kpl (kuva 5). Tehtiin päätös, että yksityisille pihoilta ei tehdä hoito- ja kehittämissuunnitelmaa, vaan suunnittelukohteena on ensisijaisesti yleiset alueet. Suunnittelualan yksityispihoille tehtiin hoitosuositus. Tämä koskee vain niitä yksityisomistuksessa olevia tontteja, joiden yleisilme on hoitamaton. Hoitamattomille alueille tehdään yleisluontoinen kehittämistavoite, jossa yleisellä tasolla määritetään suositeltavat hoito- tai muut toimenpiteet.

Kuva 5. Kosken TI keskustan suunnittelualue. (Sähköinen asemakaavayhdistelmä, 2016.)

-
- Alue 1. Kunnanvirasto**
 - Alue 2. Nuortentupa**
 - Alue 3. Ståhlbergin tontti**
 - Alue 4. Kujalan tontti, Härkätien ja Riihitien risteys**
 - Alue 5. Nurmikkoalue, Härkätie 8**
 - Alue 6. Sisäpiha, Härkätie 12**
 - Alue 7. Pysäköintialue, Härkätie 14:n ja 18:n välissä**
 - Alue 8. Salen edusta**
 - Alue 9. Tori**
 - Alue 10: Yhdistystalon etupiha**

5.3 Asukkaiden toiveet

Yhteinen kaikille vapaa kävelyretki toteutettiin Kosken keskustassa 13.3.2015. Vajaa kymmenkunta innokasta kävelijää lähti matkaan. Kävelyretken tarkoitus oli kartoittaa kehitettävät alueet ja asukkaiden toiveita keskustan suhteen. Toiveet on eritelty alueittain.

Alue 1: Kunnanviraston alue

Kunnanviraston alue jakoi mielipiteitä; toiset pitivät rakennusta hienona ja toiset rumana. Kunnanviraston eteen aikanaan istutetut marjakuuset piilotivat tehokkaasti koko rakennuksen taakseen, joten toiset toivoivat, että marjakuusia leikataan niin, että rakennus tulee näkyviin ja toisaalta oli toiveita, ettei rakennusta saisi näkyä, vaan marjakuuset ovat oikealla paikalla ja oikean kokoisia.

Alue 2: Nuortentuvan alue

Nuortentuvan edessä on serbiankuusi- ja norjanangervoistutus, jota pidettiin epäsiistin näköisenä, sillä hoitoleikkauksia ei oltu suoritettu. Toivottiin jotain muuta "pusikon" tilalle.

Alue 3: Ståhlbergin tontti

Nuortentuvan vieressä on ns. Ståhlbergin tontti, jonka epäsiisti ilme kirvoitti toiveita hoidetumman näköisestä keskustasta. Risukot poistoon ja ilme raikkaammaksi.

Alue 4: Kujalan tontti

Yksityisomistuksessa oleva aivan Härkätien varrella oleva rapistuneen näköinen rakennus hoitamattomine ympäristöineen on aika ankean näköinen. Toiveita oli, että rakennuksen ulkonäköä kohennettaisiin ja sen ympäristö hoidettaisiin siistin näköiseksi.

Alue 5: Nurmikkoalue, Hämeen Härkätie 8

Kerrostalojen ja liikerakennuksen välinen nurmikkokaistale, jossa könötti yksinäinen serbiankuusi. Sitä pidettiin yksinäisen näköisenä ja toivottiin lisääistutuksia alueelle.

Alue 6: Sisäpiha, Hämeen Härkätiet 12

Sisäpihalle on tehty muurikiveyksestä istutusaltaita, joiden istutukset ovat yli kasvaneet istutusalueisiin ja viereisiin kasveihin nähden. Toivottiin uusia istutuksia tai vanhojen kohentamista.

Alue 7: Pysäköintialueen tuija-aita, Hämeen Härkätien 14 ja 18 välissä
Tuija-aita pysäköintialueen reunalla on kasvanut epätasaisesti, eikä näytä kauniilta. Siihen toivottiin uutta aitakasvia.

Alue 8: Salen edusta
Salen edustalla risteyksessä on pieni nurmikkoalue Sale/ABC -kyltin alla, jossa nököttää kolme surkeaa marjakuusen tainta. Tähän toivottiin kauniimpaa istutusta.

Alue 9: Tori
Torille kaivattiin viihtyisyyttä, nyt tori on asfaltoitu aukea, jossa torin reunalla on pari kulahtanutta penkkiä. Torin reunustaa pensasistutuksia, jotka kaipaavat hoitoleikkausta. Toivottiin roskiksia, istumapenkkejä ja istutuksia.

Alue 10: Yhdistystalon piha
Talo on aivan jalkakäytävän reunalla ja etupihalle kaivattiin pyörätelinettä. Toivottiin myös kohennusta etupihaan muutenkin; mm. iso juhannusruusu pyrkii kasvamaan yli ulkorappuiden.

Kävelyn perusteella yllä mainitut kohteet valikoituivat kohennuskohteiksi. Yleisesti toivottiin kylän keskustaan enemmän roskiksia, istumapaikkoja ja istutuksia. Istutuksiin toivottiin etenkin ikivihreitä niin, että keskustassa on ympäri vuoden väreä väriä. Lisäksi toivottiin epäsiistien näköisten kohteiden siistimistä; roskien keräämistä ja risukon poistoa.

6 KUNTOKARTOITUS JA INVENTOINTI

6.1 Käsitteitä

Kuntoarvio

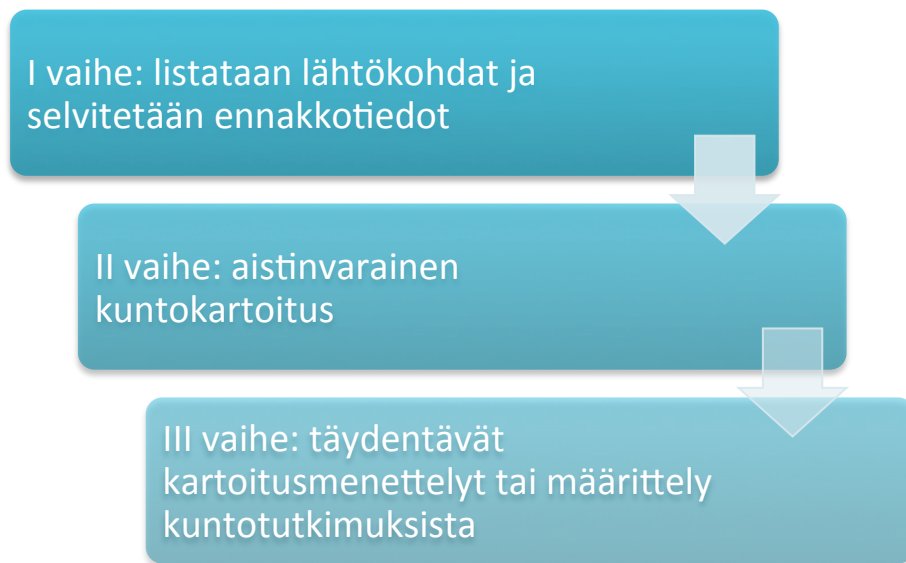
Kuntoarvio on asiantuntijan silmämääräisesti tekemä arvio kohteen tai kohteen osan kunnosta. Kuntoarviossa kohdetta verrataan toiseen samantyyppiseen kohteeseen, josta pystytään sanomaan kohteen nykyinen kunto. Mahdolliset viranomaisen päätökset ja kuntohistoria otetaan selvälle ja huomioidaan arviossa. (KiinteistöRYL 1.1.5.1.1 2009.)

Kuntokartoitus

Kuntokartoituksella selvitetään kohteen kuntoa ja sen tarkoituksena on selvittää vaurion tai ongelman olemassaoloa ja laajuutta. Kartoituksen tarve syntyy erilaisista lähtökohdista. Kuntokartoitustarve syntyy, kun kohteessa on havaittu vaurioita, jotka vaativat korjaamista. Samoin saneerausvalmistautuminen edellyttää kuntokartoitusta. Kohteen myynti on

yksi syy tai jos kohteessa aiotaan tehdä ympäristöhaittaa aiheuttava työ. Rakennetun ympäristön ylläpidossa tehdään lyhyen ja pitkän aikavälin kunnossapitosuunnitelmia (LTS-PTS), jolloin tarvitaan lähtötiedot kohteelle. (Eskola 2015.) Muina syinä voi olla esimerkiksi riitatilanne, jossa tilaaja ei ole tyytyväinen urakoitsijan työhön.

Kuntokartoituksen aluksi hankitaan kohteesta lähtökohtatiedot: mitä kartoitetaan, minkä vuoksi, suunnitelmat, mahdolliset aikaisemmat selvitykset, kartta tai asemapiirustus alueesta. Käynnillä paikan päällä tehdään aistinvarainen kuntokatselmus. Käynti dokumentoidaan kirjoittamalla muistiin havainnot ja kuvaamalla tarvittavat kohteet (kuvio 2). Mikäli käynnillä ei saada kaikkia tarvittavia tietoja, on tehtävä lisätutkimuksia esimerkiksi mittauksilla tai pienimuotoisilla kaivuilla. (Eskola 2015.)

Kuvio 2. Kuntokartoitusmenettelyn jaksotus. (Eskola 2015.)

Inventointi

Kasvillisuuden inventoinnilla tarkoitetaan yleensä jonkin rajatun alueen kasvillisuuden tunnistamista, luettelointia ja kasvien kasvupaikan sijainnin dokumentointia. Inventointi on oleellinen osa alueiden vihersuunnittelua. Inventoinnissa numeroidaan löytynyt, tunnistettu kasvi ja se kirjataan muistiin tieteellisellä ja suomenkielisellä nimellä. Kasvi voidaan myös valokuvata ja kasvin paikka merkitään karttapohjalle numerolla tai muulla koodilla. (Heinonen & Pihlman ym. 2014, 39.)

6.2 Kasvillisuuden kuntoarvio

Kuntoarvioinnin tavoitteena on kartoittaa kasvillisuuden elinvoimaisuus, vauriot ja kasvupaikan ympäristötekijät ja se tehdään pitkälti silmämääräisen arvioinnin perusteella. Pääperiaatteena on systemaattisesti arvioida kasvia vertaamalla kyseistä yksilöä lajityypillisen, hyväkuntoisen yksilön olemukseen. Pensas- ja perennaistutukset käsitellään kuntoarviossa alueina, kun taas puut arvioidaan yksilötasolla.

6.2.1 Pensaat

Pensaat käsitellään kuntoarviossa alueina. Niistä tarkastetaan silmämääräisesti kunto ja elinvoimaisuus. Pensaiden oksiston jäkälöityminen, sammaloituminen ja kuoren hilseily ja irtonaisuus kertoo puuaineksen kunnosta. Mitä enemmän oksan pinnassa on muuta ainesta, sitä huonommassa kunnossa on todennäköisesti myös puuaines ja lahoamista on jo alkanut tapahtua. Kasvien lehvästön väri sekä selvät vioituksen jäljet tai lehtien nuutu-neisuus kertoo paljon kasvin kasvukunnosta. Lehtien kuuluu lajityypillisesti vihreät, eikä vioitusta tai tautien merkkejä kuulu olla näkyvillä. Lehtien koon poikkeaminen lajityypillisestä voi kertoa liiasta tai liian vähäisestä lannoituksesta tai epäsojivista valo-olosuhteista. (Saari 2013.) Pensaassa saattaa olla runsaasti kuolleita oksia, joka saattaa kertoa hoitoleikkauksen tai pensaan poiston tarpeesta. Jurova pensas kärsii vääränlaisesta kasvupaikasta.

6.2.2 Puut

Puun kuntokartoituksilla tarkoitetaan ensisijaisesti tarkastuksia, joissa määritellään puun kunto ja mahdolliset heikkoudet, jotka voivat aiheuttaa puun kaatumisen ja alueella olevien ihmisten tai omaisuuden vahingoittumisen. Samalla havainnoidaan myös heikkouksia, jotka voivat olla puulle itselleen haitallisia ja voivat vaarantaa puun tulevaisuuden, kuten rungon halkeamat. (Jansson 1999, 96.) Janssonin (1999, 96) mukaan puiden kunto tulisi tarkastaa säännöllisesti. Tarkistuskertojen tiheys riippuu ensijaisesti siitä, kuinka suuria vahinkoja puu voi aiheuttaa ympäristölleen. Puut, joiden arvioidaan muodostavan suuren riskin ympäristölleen, pitäisi tarkistaa kahdesti vuodessa, muutoin riittää harvemmin tehtävä kuntoarviointi.

Puiden kuntoarviointi perustuu puiden ja sen kasvupaikan silmämääräiseen arviointiin. Eriyisesti puita havainnoitaessa on syytä kiinnittää huomiota puiden elinvoimaisuuteen. Rungon kuoren irtoaminen, pihkan erittäminen, kuivunut latvusto ja oksat sekä pienet lehdet, lehtien puuttuminen tai kellastuminen ja neulasten huono kunto ovat usein merkkejä huonosta elinvoimaisuudesta. (Lindholm 2014, 20.)

Kasvuympäristön osalta kiinnitetään huomiota juuristoon ja sen läheisyyteen. Tarkastetaan näkyvät vauriot ja tutkitaan, onko puun läheisyydessä tehty maanrakennustöitä, jotka ovat mahdollisesti vaurioittaneet juuristoa. Teiden tai pysäköintialueen läheisyys voivat vaikeuttaa juuriston toimintaa suolauksen ja autojen mahdollisten öljy- tai polttoainevuotojen osalta.

Kuntotarkastuksessa tulee tarkastella yleisesti puun hyvinvointia, mutta puun ikä tulee myös huomioida. Yleisesti kaikilla vanhoissa puissa on jonkinasteinen laho, mutta paljonko lahoa esiintyy, on ratkaisevaa. Puissa havaittavat käävät ovat merkki lahosta, joten kääpäistä puuta on pidettävä silmällä. Lisäksi kannattaa kiinnittää huomio puun rungon asentoon ja haarakkuuteen. Vinot puut kaatuvat helpommin, ja haarakkaat puut voivat revetä helposti ollen vaaraksi ympäristölleen. (Lindholm, 2014.)

Puun kuntoa arvioitaessa on tarkastettava myös oksat ja latvus. Oksista katsotaan oksakulmat ja tarkastetaan oksankauluksien kunto. Lindholmin (2014, 21) mukaan mikro-organismeilla on vapaa reitti puunsisälle, mikäli oksan kaulus on vahingoittunut. Suuri määrä vesioksia voi olla merkki puun ongelmista erityisesti koivulla ja saarnella. Puun latvuksesta tarkastetaan pääoksien oksakulmat, käävät, tasapainoisuus ja harsuuntuminen.

Tietyillä puulajeilla esiintyy onkaloitumista puolustuskeinona sieninfektiota vastaan. Lehmus, vaahtera ja tammet muodostavat onkaloita, joilla ne kykenevät rajaamaan lahon etenemistä. Terveen puun riittävä määrä onkalon ja pintapuun välillä mahdollistaa puun kasvun jatkuvan ja säilyvän terveyden. (Lindholm 2014, 20.)

6.3 Maastotyö

Maastossa käytiin eri vuodenaikoina. Näkymä kylänreitillä muuttuu voimakkaasti vuodenaikojen vaihtuessa. Kesällä kasvusto peittää epäedullisia alueita vehreydellään, mutta talven tullen ja etenkin keväällä paljastuvat epäkohdat.

Ensimmäinen maastokierros tehtiin 31.3.2015, jolloin rajattiin suunnittelualaue ja otettiin valokuvia valituista kohteista. Myöhemmin samana vuonna alkukesällä (16.6.15) ja syksyllä (15.9.15, 26.10.15) maastokäyntejä tehtiin yhteensä kolme kappaletta, jolloin kasvusto näkyi eri kasvuvaiheissaan. Talvella kasvien kokonaisvaltaista arviointia ei voi suorittaa, mutta muutoin rakenteet ja maasto näkyvät hyvin, kun kasvuston rehevyys ei ole tiellä. Alkukesällä kasvit olivat jo selkeästi lehdessä, mutta kesän mahdolliset tulevat kuivat kaudet eivät ole vaikuttaneet kasvuston kuntoon. Tuolloin tehtiin varsinainen inventointi ja kuntoarvio. Syksyllä kasvien kuntoa arvioitiin uudelleen ja tarkastettiin inventointia.

Inventoinnista ja kuntoarviosta tehtiin kahdelta alueelta (kunnanvirasto ja Ståhlbergintontti) taulukkomuotoinen listaus kustakin puusta ja pensaasta erikseen, jossa puilla näkyy lajin nimeämisen lisäksi poisto- ja kuntoluokitus. Inventoidut kasvit merkittiin pohjakarttaan ja niille annettiin juokseva numerointi. Muilla kehittämissuunnitelman alueilla puiden määrä oli vähäinen tai niitä ei ollut ollenkaan, joten erillistä puuinventointia ei tarvittu.

7 INVENTOINNIN JA KUNTOARVIOINNIN TULOKSET ALUEITTAIN

7.1 Alue 1: Kunnanviraston ulkoalue

Koski T1:n kunnanvirasto sijaitsee Koski T1:n keskustassa Hämeen Härkätien varrella Varsinais-Suomessa. Kunnanvirasto on valmistunut 1975. Rakennuksen ympäristö on salaojitettu rakentamisen yhteydessä. Kasvillisuutta

ei ole rakennuksen ympärillä niin, että se olisi vaaraksi kiinteistölle tai aiheuttaisi vaurioita rakenteille.

7.1.1 Pinnoitteet ja käytävät

Kunnanviraston edusta ja sivut on katettu betonikivilaatoituksella sokkeeliin asti. Pysäköintialueelta tuleva käytävä etuovelle on myös laatoitettu samalla betonikivellä. Laatoitus on pääosin hyväkuntoista, vain etuoven oikealla puolella on painauma laatoituksessa. Sokkelin viereiset reunakivet ovat hyväkuntoisia.

Pysäköintialue on pinnoitettu asfaltilla. Alue on hyväkuntoinen, painaumuksia tai murtumia ei ole. Kunnanvirastosta johtaa betonilaatoitettu käytävä pysäköintialueelle. Käytävän laatoitus on hyvässä kunnossa eikä käytävällä näy painaumuksia. Nurmikko ympäröi kunnanvirastoa sivuilta ja takaa. Nurmikko on pääosin siisti, hoidettu ja tasainen. Nurmikossa ei näy kasvamattomia laikkuja eikä roskia. Ainoastaan kunnanviraston pysäköintialueen puoleisessa päässä nurmikko on kaivettu ylös lämpökanaalikaivuutyön yhteydessä eikä nurmikkoa ole vielä uusittu. Ajotien viereltä kunnantalon edessä nurmikon reunakivet puuttuivat noin kahden metrin matkalta.

7.1.2 Pinnan ja pohjan kuivatus

Kunnanvirasto on ympäristöönsä ylempänä, joten valumavedet menevät rakennuksesta pois päin. Rakennus on salaojitettu rakentamisen yhteydessä. Salaojituksessa ei ole havaittu ongelmia. Sadevedet johdetaan katolta sadevesikouruja pitkin suoraan salaojiin. Sadevesikourut ja -kaivot ovat hyväkuntoisia.

Sokkeliä ympäröi betonilaatoitus rakennuksen etupuolella ja sivuilla. Rakennuksen takana sokkelista alkaa nurmikko. Sokkelin korkeus on noin 30-50 cm rakennuksen eri puolilla. Sokkelin rappaus ei ole kulunut eikä sadevedet ole kuluttaneet rappausta syöksytörvien kohdalla. Sokkelin kunto on hyvä.

7.1.3 Varusteet

Kunnanviraston ympärillä on kahdenlaisia valaisimia: matalia pollarivalaisimia (eniten rakennuksen edustalla) ja korkeita pylväsvälisä valaisimia. Valaisimet olivat suoria ja puhtaita. Valaisimet sijaitsivat käytävien varsilla nurmikkoalueella ja niiden ympäristöt olivat siistit. Valaisimien ympärillä olevat puut ovat kasvaneet ja vievät osan valaisimien tarjoamasta valosta. Puita onkin leikattu niin, etteivät ne ole kosketuksissa valaisimiin.

Kunnanviraston edustalla sijaitsi pääsisäänkäynnin edessä yksi penkki ja roska-astia. Ne olivat hyväkuntoisia, hieman tukirakenteena oleva betoni on värjäätynyt vuosien saatossa ja istumaosan puu haalistunut. Kunnantalon edessä oleva ilmoitustaulu on hyväkuntoinen, tosin kunnan kartta on haalistunut, mutta vielä kartasta saa selvää.

7.1.4 Kasvillisuus

Kunnanviraston ympärillä kasvaa serbiankuusia *Picea omorika*, tuijia *Thuja occidentalis*, marjakuusia *Taxus x media*, kuusia *Picea abies*, vuorimännyjä *Pinus mugo* (liite 2). Alueella on myös perennaistutuksia, joissa kasvaa vuorenkilpeä *Bergenia cordifoliaa* ja rusokuusamia *Lonicera tatarica*. Vuorimännyt on hoitoleikattu puumaisiksi, joten ne ovat siistejä. Kunnanviraston edessä tien vieressä oleva kuusiaita on leikattu ja hoidetun näköinen. Puiden ja pensaiden alustat olivat siistejä ja rikkaruohottomia.

7.1.5 Esteettömyys

Pysäköintipaikoilta kunnanviraston etuovelle on esteetön pääsy, maasto on tasaista ja pinnoitte on pysäköintialueella asfalttia ja kulkukäytävien pinnoitus betonilaatoitusta. Erillisiä luiskia ei tarvita.

7.2 Alue 2: Nuortentuvan alue

Nuortentuvan alue on kortteli numero 98 ja se sijaitsee Hämeen härkätie 3:ssa. Asemakaavassa alueen merkintä on TV eli huvi- ja viihdetarkoituksia palvelevien rakennusten korttelialue. Alueella on Nuortentuvan lisäksi pieni, vanha vaja. Kesäisin alueelle tuodaan betonisia, pyöreitä istutuslaatikkoita, joihin on istutettu tuijia *Thuja occidentalis*.

7.2.1 Pinnoitteet, käytävät ja muistokivi

Nuortentuvan piha-alue on asvaltoitu. Asvaltointi on tyydyttävässä kunnossa. Asfalttipihalta lähtee liuskekivipolku kävelytielle. Liuskekivipolku on hyvässä kunnossa, tosin nurmikko puskee uhkaavasti kivien välistä. Nurmikon leviäminen on estettävä, muutoin kivet häviävät nurmikon alle. Liuskekivipolun vieressä on muistokivi sotaan vuosina 1939 ja 1941 läheneille miehille. Muistokiven ympärillä on nurmea, eikä kiveä ole rajattu nurmesta, joten kiven ympärillä kasvaa pitkää ruohoa.

7.2.2 Puut, pensaat ja perennaistutus

Nurmikkoalueella kävelytien vieressä on serbiankuusia *Picea omorikaa* 6 kpl, joista yksi on kaatumassa ja se on sidottu liinalla kiinni toiseen kuuseen. Yksi kuusi on haaroittunut maanpinnan läheltä. Kuuset ovat muutoin hyväkuntoisia. Liinalla sidottu kaatuva kuusi on syytä poistaa. Serbiankuusien ympärillä on norjanangervopensaita *Spiraea 'Grefsheim'*, jotka ovat huonokuntoisia ja risuuntuneita. Huonokuntoiset norjanangervopensaat poistetaan ja tilalle istutetaan uusia kasveja.

Nurmialueella on nuori tammi *Quercus robur*, joka on hyväkuntoinen, mutta kasvualustaa ei ole rajattu nurmikosta. Tammen runko on suojattu verkolla jyrksijöitä vastaan. Kasvulaustan voisi kantata kerran vuodessa tehtävä kanttaus noin 500 mm:n päästä nurmikosta. Kasvulaustan kattaminen hakkeella ja rikkaruohojen poisto alalta pitävät alustan siistinä.

Nurmialueen keskellä on marja-aroniapensaita *Aronia`Viking`*. Pensaiden keskellä kasvaa punalehtiruusu *Rosa glauca*, joka näyttää siltä, että se on väärässä paikassa. Punalehtiruusu on otettava esiin tai poistettava, jotta pensasalueen yleisilme selkeytyy. Pensaat ovat hyväkuntoisia, hoitoleikkauksessa poistetaan kuolleet ja vanhat oksat ja aluetta yhtenäistetään poistamalla turhat pensaat.

Perennaistutus on keskellä nurmialuetta. Perennaistutusalueella kasvavat pioni *Paeonia*, tarhatyräkki *Euphorbia cyparissias*, akileija *Aquilegia vulgaris*, harjaneilikka *Dianthus barbatus*, malva *Malva* ja syysleimu *Phlox paniculata*. Kasvit ovat täyttäneet kasvualustan ja ovat liian tiheässä. Pioni kärsii muiden kasvien puristuksessa ja syysleimu valtaa alaa. Tarhatyräkki leviää myös tehokkaasti ja vie muilta kasveilta elintilaa. Aluetta ei ole rajattu nurmikosta mitenkään, joten nurmikko pyrkii kasvamaan perennapenkkiin.

7.3 Alue 3: Ståhlbergin tontti

Ståhlbergin tontti toimii lähinnä parkkipaikkana, johon isot ajoneuvot pysäköivät. Asemakaavassa alue on merkitty asuin-, liike- ja toimistorakennusten korttelialueeksi (AL). Uudessa osayleiskaavaehdotuksessa merkitty keskustatoimintojen alueeksi (C). Ståhlbergin tontti sijaitsee keskustaaajaman solmukohdassa, jossa on neljän tien risteys, tietä menevät Mellilään, Somerolle, Kuusjoelle (nyk. Salo) ja Marttilaan. Risteyksen toisella puolella, aivan tien kupeessa ja näyttävällä paikalla, on huoltoasema, joka ei maiseman kannalta näytä erityisen kauniilta, mutta joka on toiminnoiltaan taajamalle tärkeä.

Ståhlbergin tontilla on hiekkapohja, jonka ympärillä on nurmikoita/heinikkoa. Tontin kasvillisuus on pääosin itseksensä syntyneitä eli aikojen kuluessa ympäristöstä on tullut puiden siemeniä, jotka ovat lähteneet itämään ja kasvamaan. Ainoat kasvit, jotka vaikuttavat varta vasten istutetuilta ovat suurista kuusista koostuva kuusirivi tontin Nuortentuvan vastaisella rajalla ja vanha syreenipensas Härkätien reunalla. Kuuset ovat monihaarisia ja vaikuttaa siltä, että ne on kasvun varhaisessa vaiheessa leikattu poikki.

Tontin reunoilla kasvaa puita (vaahteroita, raitoja, tammen taimia, kuusia, koivuja), vesakkoa ja syreenipensas (liite 3). Alueen huoltoaseman puoleisella reunalla on alue, jossa kasvaa vaahteroita, vesakkoa ja lupiineja. Komealupiini *Lupinus polyhyllus* on luokiteltu haitalliseksi vieraskasviksi, sillä se syrjäyttää nopeasti tieltään tienvarsiketojen alkuperäiset keto- ja niittykasvit joten se on tärkeä hävittää alueelta. (Kansallinen vieraslajistrategia 2012, 52.) Tontin pohjoispääty on niittymäinen, siellä ei ole ruohikkoa leikattu säännöllisesti. Osalla isoista puista on runkovioituksia ja ne ovat huonokuntoisia. Alueella on myös vanha yli metrin korkuinen raidan kanto, joka on syytä poistaa. Tontille on tuotu kaksi alumiinirunkoista penkkiä. Alueen yleisilme on runsaasta vesakosta johtuen epäsiisti. Vesakkoa poistamalla ja huonot puut kaatamalla alueen yleisilme kaunistuu. Syreeni hoitoleikataan ja jätetään paikalleen, lupiinit poistetaan ja tilalle voidaan istuttaa muuta kasvia. Tontin Nuortentuvan puoleisella laidalla kasvavien suurten kuusien alla ei kasva mitään varjostuksesta johtuen.

Vanha vaja on samalla reunalla kuusista muutama metri Nuortentupaan päin. Vajan ympärillä on rojua, joka on siivottava pois. Ruohikko vajan ympärillä on hoitamaton, se tulisi ajaa kahdesti kasvukauden aikana, jotta alue ei pusikoituisi.

7.4 Alue 4: Kujalan tontti, Riihitien risteys

Yksityisalue, joka on keskeisellä paikalla taajamassa aivan Hämeen Härkätien varrella. Alueella vanha talo ja pihapiiri, jonka reunamat ovat vesakoituneet. Alueella myös puita, joista osa huonokuntoisia. Alueen ilme paranisi poistamalla itsestään kasvaneet puskat ja vesakko sekä vanhat huonokuntoiset puut. Alue rajautuu kävelytien reunaan, mutta mitään selkeää rajausta ei ole.

7.5 Alue 5: Nurmikkoalue, Hämeen härkätie 8

Kerrostalojen ja liikerakennuksen välinen viherkaistale, johon on istutettu yksi kuusi. Nurmikon reunakivet ovat irronneet osittain. Viherkaistale kaipaa lisäistutuksia; havukasvit sopivat kohteeseen. Nurmikon reunakiveys on korjattava.

7.6 Alue 6: Sisäpiha, Hämeen härkätie 12 (Apteekki, kirjasto ym.)

Sisäpiha on asvaltoitu ja siellä on 7 kpl muurikivistä tehtyjä istutusaloja, joissa kasvaa puita ja pensaita. Muuratut istutusalueet rajaavat sisäpihaa jalkakäytävän reunalla ja samalla ne ovat myös rajauksena sisäpihan pysäköintialueelle. Pysäköintialue on muurikivistä rakennettujen istutusalueiden välissä.

Kirjaston ja kahvilan edustan istutusaloilla (2 kpl) kummassakin kasvaa 1 kpl pilvikirsikkaa *Prunus pennsylvanica* ja alla tuivioita *Microbiota decussata* maanpeitekasveina. Pilvikirsikat ovat saavuttaneet kirjastorakennuksen räystäskorkeuden ja ne ovat hyvin reheviä alhaalta asti. Pilvikirsikat vaativat hoitoleikkausta ja miettiä sopii, ovatko ne oikealla paikalla pienellä sisäpihalla. Apteekin edustalla olevissa kasvialustoissa (2 kpl) kasvaa kummassakin keskellä vuorimäntyä *Pinus mugo* ja alustan päädissä koivuangervoa *Spiraea betulifolia*. Vuorimännyt ovat kasvaneet niin, että ne peittävät Apteekin näkyvistä. Jalkakäytävän reunalla olevissa kasvialustoissa (2 kpl) kasvaa koivuangervoa *Spiraea betulifolia*, riippapihlajaa *Sorbus aucuparia 'Pendula'* ja vuorimäntyä *Pinus mugo* (kuva 6). Kasvialusta on käynyt kasveille ahtaaksi niiden kasvaessa ja näkymä on sekava; kasveja on vaikea erottaa toisistaan, sillä ne kasvavat toistensa sisään ja yli kasvialustan muuratun reunan.

Keskimmäinen istutusalue kevyen liikenteen väylän vieressä vaatii korjausta. Muurikivet ovat osittain siirtyneet pois paikoiltaan ilmeisesti jonkin osuttua istutusalueen kulmaan.

Kuva 6. Sisäpihan ylikasvanut istutus kevyen liikenteen väylän vieressä.

7.7 Alue 7: Paikotusalue Hämeen härkätien 14 ja 18 välissä, tuija-aita

Tuija-aita ei ole kovin edustavan näköinen; tuijat ovat erikorkuisia, ne on istutettu liian harvaan ja osa on huonokuntoisia. Tuija-aitaan on käytetty kartiotuijaa (*Thuja occidentalis Fastigiata*). Tuija-aita ei peitä maanpintaa, joten rikkakasveja pitää torjua istutusalueelta. Tuija-aidan tilalle voisi istuttaa kotimaista pensasaitakasvia, joka sopii paremmin vanhaan kulttuuriympäristöön ja kyläkuvaan.

7.8 Alue 8: Salen edusta

Salen tienristeyksessä on pieni nurmikkoalue, johon on istutettu kolme marjakuusta *Taxus*. Marjakuuset kituvat ja ovat lähes kuolleet. Marjakuusten tilalle tehdään uusi isompi istutusalue, johon tulee useita erilaisia pensaita ja/tai havukasveja.

Salen parkkialueen ja jalkakäytävän välisellä alueella on tuotu seulanpääkiven tyyppisiä kiviä, eikä siinä kasva mikään. Lipputangot sojottavat kivien keskeltä. Näkymä on hieman karu, mutta lisäistutuksia on vaikea tehdä lipputankojen ja kivien väliin. Lähinnä on huolehdittava, että kiveys pysyy rikkaruohottomana.

7.9 Alue 9: Tori

Tori on asvaltoitu ja asfaltin kunto on hyvä. Torilla on kaksi katuvalolamppua. Torin reunalta kulkee liittymä torin takana sijaitsevaan liikerrakennukseen. Tällä kulkuväylällä, jota ei ole mitenkään erotettu torialueesta, kulkee paljon jalankulkijoita ja pyöräilijöitä, sillä tie jatkuu kevyen liikenteen väylänä liikerakennukselta eteenpäin.

Torin reunoilla on istutettuna Härkätien varrelle pensashanhikkeja *Dasiphora fructicosa*, jotka ovat huonokuntoisia ja ne kannattaa poistaa. Torin ja liiketilan tontin välillä on viherkaistale, jossa on myös pensashanhikkeja ja kyynelkoivuja *Betula pendula 'Youngii'*. Pensashanhikit vaativat hoitoleikkausta. Kyynelkoivut ovat hyväkuntoisia ja ne on leikattu sateenvarjomaiseksi, joten niistä on lähinnä poistettava kuolleita oksia.

Torilla kalusteina on yksi alumiinirunkoinen penkki. Kesäisin torin leikki-paikan viereiselle reunalle tuodaan jäätelökioski. Torin ilme kaipaa elävöittämistä niin, että se houkuttelee ihmisiä pysähtymään.

7.10 Alue 10: Yhdistystalon etupiha

Etupihalla on nurmikko, joka rajautuu jalkakäytävään. Nurmikon ja etupihan pinta on kalteva ja viettää pois päin rakennuksesta. Pintavedet valuvat pois päin rakennuksen seinästä nurmikkoa pitkin asvaltille ja sieltä alas rakennuksen taakse. Rakennuksen sokkeli on vähintään 50 cm korkealla maanpinnasta ja silmämääräisesti arvioiden hyväkuntoinen. Rakennuksen etuovelta lähtevät portaat, jotka päättyvät jalkakäytävälle. Portaiden vieressä on oikealla puolella on liikennemerkki ja lipputanko. Lipputangon edustalla on pieni, vanha laatoitus (alle 1 m²).

Portaiden vasemmalla puolella on juhannusruusupensas *Rosa Pimpinella-folia* ja kyynelkoivu *Betula pendula 'Yongii'*, kumpikin on kasvanut hallitsemattomasti; hoitoleikkausta tarvitaan. Ruusupensaan kohdalla on harkittava poistoa, sillä se kasvaa portaiden sisäpuolelle. Rakennuksen vasemmalla nurkalla kasvaa rauduskoivu *Betula pendula*. Koivun alimpia oksat on leikattava, jotta oksat eivät häiritse kevyen liikenteen tienkulkijoita. Kevyen liikenteen väylällä on oltava vähintään 3 m vapaata tilaa tien pinnasta ylöspäin (VHT 14, s. 58).

8 KOSKEN KESKUSTAN KEHITTÄMISSUUNNITELMA

Kosken kunnassa ei ole laadittu viheralueille hoitoluokitusta eikä budjetissa ole erikseen varattu rahaa viheralueiden kunnossapitoon. Talousarviossa 2016 todetaan teknisen lautakunnan kuuluvassa tehtäväalueessa "Liikenneväylät ja muut yleiset alueet", että "Tehtäväalue pitää sisällään rakennuskaavateiden ja muiden yleisten alueiden ylläpito- ja kunnossapitotehtävät". Kunnan talousarviossa todetaan, että hallintotehtäviä lukuunottamatta kunnossapitotehtävät hoidetaan ostopalveluina. Lisäksi kunnan laitoshenkilöt osallistuvat tehtäväalueella ilmeneviin töihin. (Talousarvio 2016 ja taloussuunnitelma 2016-2018, 51.) Tehtäväalueen olennaisina tapahtumina on todettu: "Kunnossa ja puhtaana pidettiin kunnan puistoalueet, kaavatiet ja tori." (Tilinpäätös 2014, 93.) Käytännössä kesäaikainen puistoalueiden kunnossapito tarkoittaa viikoittaista nurmikon leikkuuta.

8.1 Kehittämissuunnitelma

Kehittämissuunnitelman punaisena lankana on taloudellisuus ja helppohoitaisuus. Suuria muutoksia ei tehdä, mutta jo pienillä asioilla saadaan keskustan viihtyvyyttä lisättyä. Tärkeintä on saada ympäristö näyttämään hoidetulta. Hoidettu, siisti ympäristö viestii ohikulkijoille ja asukkaille, että täällä arvostetaan asuin ympäristöä ja sen asukkaita.

Koskella on vanhaa arvokasta kulttuuriympäristöä ja Hämeen Härkätie on historiallinen tieyhteys, joten nämä asiat huomioitiin kehittämissuunnitel-

maa. Vahvaa maaseutumaista tunnelma haluttiin kunnioittaa mm. kasviviljoilla; suosittiin suomalaista alkuperää olevia kasveja.

Kehittämissuunnitelmaa tehtäessä on pidetty tiukasti mielessä, että suunnitelman perusteella haetaan hankerahoitusta. Hankerahoitukseen valitun painopisteen edellyttämät toimintamallit on pyritty ottamaan suunnitelmassa mahdollisimman hyvin huomioon. Painopisteeksi valikoitui aika itsestään selvästi yleishyödyllinen investointihanke.

Kehittämissuunnitelmalla tähdätään yleisen viihtyvyyden parantamiseen kyläkeskustan ilmettä ehostamalla, joten suunnitelmasta hyötyvät kaikki kuntalaiset ja kunnassa liikkuvat. Suunnitelma keskittyy yhteisiin ja yleisiin alueisiin, yksityispihoja on otettu mukaan tilaajan toiveiden mukaan. Yksityispihoille tehtiin hoitosuositus.

8.2 Hoitosuunnitelma

Hoitosuunnitelma on kytketty kehittämissuunnitelmaan ja lisäksi siitä on tehty erillinen vuotuinen toimenpide- ja hoitotaulukko, jotta hoitotoimenpiteitä on helppo noudattaa. Ohjeistus annetaan niin, että hoidon voi suorittaa kuka tahansa ilman ammatillista koulutusta.

8.3 Hankesuunnitelman yleisesti hyödynnettäviä osia

Hankesuunnitelma, joka on tarkoitus toteuttaa tämän työn perusteella, olisi hyvä olla kopioitavissa toiseen vastaavaan hankesuunnitelmaan. Näin saataisiin yleisesti työkaluja helpottamaan hankesuunnitelman tekemistä ja helpottamaan byrokratian hallintaa.

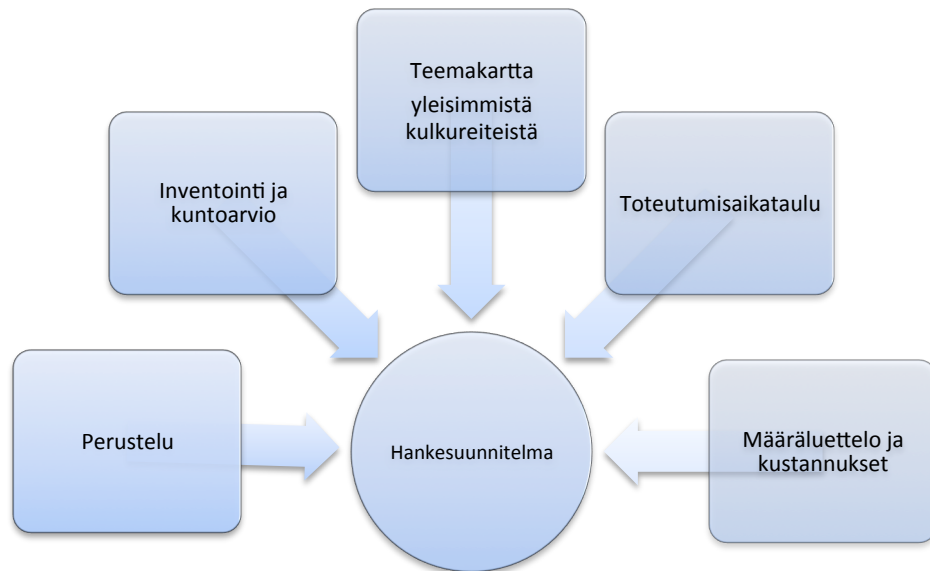
Hankkeen tarve ja tausta -osioon, jossa pitää kuvata miksi tarvetta tarvitaan ja tarve hankkeelle on ilmennyt, on perusteluja kohdassa 2.2. Siinä on tutkittu taajamakuvan vaikutusta ihmisiin sekä miten kasvillisuus ja viihtyisä ympäristö luovat hyvinvointia ja arvostusta omaan elinympäristöön ja asukkaisiin. Tämä on yleinen perustelu, joka sopii kaikkiin taajamiin ja paikkoihin, joissa liikutaan paljon ja asutaan. Alueesta tehdään kartta, johon merkitään kehitettävät kohteet.

Kohteen tarvetta varten on tehtävä kuntoarvio ympäristön rakenteista ja inventointi kasvillisuudesta sekä yleisestä ilmeestä (luku 6). Puiden kuntokartoituslomaketta voidaan käyttää apuna ympäristön kasvillisuuden inventoinnissa (liite 2 ja 3). Inventoinnin ja kuntokartoituksen perusteella suunnitellaan hankkeen toimenpiteet ja niiden toteutustapa.

Hankkeen vaikuttavuutta ja kohdistusta voidaan osoittaa tekemällä kartta, jossa näkyy ihmisten yleisimmät kulkureitit ja paikat, joissa useimmin käydään ja pysähdytään (kuva 3). Kartan avulla voidaan perustella vaikuttavuutta ja kohdistuvuutta. Taajama-alueen kehittämisalueiden on sijaittava yleisimpien kulku- ja käyntikohteiden lähellä, jotta niistä saatava hyöty kohdistuu mahdollisimman moneen.

Hankkeen toteutumisaikatauluksi voidaan ottaa malli tämän työn aikataulusta, joka on tehty excel -taulukkona (liite 7). Siinä on lueteltu ja aikataulutettu hankkeen vaatimat toimenpiteet sekä hankkeen päättymisen jälkeen vaaditut alueiden hoitotoimenpiteet.

Hankkeen kustannuksiin on tehty taulukkomuotoisena määräluettelo ja kustannusarvio (liite 6). Taulukkoa voidaan käyttää pohjana muissa vastaavissa hankkeissa. Siihen on kerätty kustannukset hankittavasta kasvillisuudesta, materiaaleista sekä työn osuus.

Kuvio 2. Hankesuunnitelmaan tarvittavia tietoja ja asiakirjamalleja.

9 POHDINTA

Suomessa on paljon vastaavanlaisia maalaistaajamia, joissa asutus on pikkuhiljaa syntynyt ensin rauhallisen kylätien varrelle ja sitten vuosikymmenien tai jopa vuosisatojen saatossa pienestä kyläpahasesta on syntynyt nykyaikainen taajamakeskus. Asutusta ei ole alunperin mitenkään suunniteltu yhteiskuntarakenteen kannalta, vaan asutus on asettunut paikoilleen yksilön ja yhteisön tarpeesta. Tie, joka alunperin kiemurteli kylän talojen nurkilla saumattomasti ympäristöönsä sopeutuen, saattaa nyt vaikuttaa kuin avaruudesta tipautetulta asfalttiradalta, joka nuolee talojen nurkkia sopimattoman läheltä.

Malaistaajamien rakennuskanta vaihtelee aikarajojen ja rakennustyylien kirjossa laidasta laitaan. Taajamassa saattaa olla säilyneenä vanha parin vuosisadan ikäinen maatalan päärakennus ja tien toisella puolella kiiltää 1980-luvulla rakennettu moderni pankkitalo. Muut taajaman rakennukset ovat kaikkea siltä väliltä.

Historia on muovannut maalaistaajamien näkymää reippaalla kädellä. Alunperin luontaisesti syntyneet kyläkeskittymät, jotka olivat toisinaan jopa laajempia kuin kaupungit, hajoitettiin hallinnon puolesta isojaon ja sitä

seuranneen uusjaon seurauksena. Maaseudun kyläryhmittymistä siirryttiin hajallaan ja harvaksen sijaitseviin tilakeskuksiin.

Toisen maailmansodan päättyminen toi jälleen uusia haasteita asutustoimintaan. Sodasta palaavat rintamamiehet ja Karjalalaiset siirtolaiset oli asutettava. Maanhankintalain puitteissa muodostettiin pieniä muutaman hehtaarin viljelystiloja, jotka jaettiin rintamamiehille ja siirtolaisille. Tilojen lukumäärä oli huipussaan sodan jälkeen. 1960 -luvulla alkoi rakenneuudistus, jonka aikana maalta muutettiin kaupunkiin ja tilojen määrä laski. Tämä johtui osittain siitä, että sotien jälkeen tehdyt tilat eivät kaikki olleet elinkelpoisia. Maataloudesta siirtyi ihmisiä muihin ammatteihin ja ihmiset muuttivat asumaan taajamiin. Kaupungistumisen edetessä siirryttiin pienistä maalaistaajamista asumaan isompiin asutuskeskuksiin. Maalaistaajat hiipuivat ja taistelivat olemassaolostaan. Osa taajamista taantui ja osa pääsi pienen hiljaiselon jälkeen kehitykseen mukaan. Kehityksen mukaan päässeet halusivat osoittaa olevansa kehittyviä ja vanhoihin puutalovaltasiin kirkonkyläin rakennettiin moderneja betonitaloja, jotka eivät sopineet ympäristönsä lainkaan. Ajan kuluessa niistäkin on tullut osa taajaman historiaa ja ne edustavat oman aikakautensa näkemyksiä.

Näiden kaikkien tapahtumien jälkeen on helpompi ymmärtää maalaistaajamien näkymiä. Jopa oman kotikunnan keskusta, joka omassa mielessä vaikutti ikävältä ja harmaalta, on saanut aivan uudenlaisen hohteen päälle, kun ymmärtää, että se mitä näkee, onkin historian eri kerrostumien sekoitus ja tulos. Tämän ajatuksen siivittämänä tein hoito- ja kehittämissuunnitelmaa sillä mielellä, että tätä maisemaa ja sen historiaa on kunnioitettava. Tähän tarkoitukseen sopii mainiosti Leader toimintaryhmän tarjoama mahdollisuus hakea kehittämissuunnitelman toteuttamiseen rahoitusta. Hankkeeseen on valittava painopiste, joka on toimintaryhmän strategian mukainen. Kosken tapauksessa painopiste on "Voimistuva yhteisöllisyys ja mahdollisuus vaikuttaa omiin elinolosuhteisiin". Tämä ideologia on sopiva vanhan taajaman ilmeen kirkastamiseen; yhteisö nousee kunnan rinnalle vakavasti otettavana toimijana, joka saa aikaan kehitystä kuntaan ja palveluja kuntalaisille.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Monet kunnat ovat nykyään taloudellisissa vaikeuksissa, osa niin suurissa, että kuntaliitokset ovat ainoa vaihtoehto. Yleinen taloudellinen tilanne ei asiaa tee yhtään helpommaksi. Kuntien tehtävät ovat lisääntyneet vuosikymmenien aikana ja samalla veronmaksajien määrä on vähentynyt. Kuntien on priorisoitava menonsa, jolloin lakisääteiset palvelut ovat etusijalla. Toiselle sijalle jää sellainen, mitä ei ole pakko tehdä, kuten viheralueiden ja muun ympäristön hoito. Tämä näkyy maalaistaajamien keskustassa; risukkoisia alueita, rikkaruohoisia, hylättyjä tontteja, korjaamattomia rakenteita, rapistuneita rakennuksia. Tämän tutkimuksen aikana on valjennut se totuus, että maalaistaajamien lohduton näkymä on historiallisten osiensa summa. Siihen ovat vaikuttaneet monet eri asiat, eikä yhtä tahoa voi syyttää. Nykyään ymmärretään yhteiskuntasuunnittelun tärkeys ja omintakeis-

ten piirteiden säilyttämisen olevan osa kuntalaisten yhteistä identiteettiä; ei ole syytä lähteä jokaisen uuden muotivirtauksen mukaan.

Pienet maalaiskunnat eivät panosta kunnan yleisten alueiden kuntoon ja hoitoon niin kuin kaupungit. Kunnilla ei ole aina resursseja hoitaa ympäristöä, mutta toisaalta se kertoo myös kunnan hallinnon asenteista ja arvotuksista. Ympäristön viihtyvyyden parantamista saatetaan pitää viherpiipertäjien tai kukkahattutätien humputuksena, vaikka tutkimukset osoittavat ympäristön vaikuttavan voimakkaasti ihmisten psyykeeseen, kuten tässäkin opinnäytetyössä on todettu. Toisaalta kunnan asukkaat ovat valmiita tekemään työtä ympäristönsä hyväksi vapaaehtoisesti. Tässä on selkeä ristiriita kuntalaisten ja hallinnon asenteissa. Kohentamalla omaa asuinympäristöä nostetaan kunnan ja asukkaiden arvostusta sekä asukkaiden itsensä että vierailijoiden silmissä.

Kehittämissuunnitelmaa tehdessä on pidetty mielessä, että suuria rakenteellisia muutoksia tai maanrakennustöitä ei voida tehdä niukan budjetin vuoksi. Toisaalta taajamailmeen kehittämiseen ei tarvita kalliita toimenpiteitä; jo pienet teot muuttavat ympäristöä viihtyisämmäksi. Nurkkien siivoaminen ylimääräisestä roinasta tai vesakon poistaminen tyhjältä tontilta tekevät välittömästi näkymästä paremman. Yleensä taajaman halkoo tie, jonka varrella yksityiset ja julkiset alueet ovat vierä vieressä. Jo yksi asumaton talo tai hoitamaton tontti vaikuttaa ikävästi yleiseen näkymään. Kehittämissuunnitelmaa tehdessä selvisi että taajamien yksityispihoilla on valtava merkitys taajaman yleiskuvaan. Kuntalaisia tulisikin kannustaa huolehtimaan pihoistaan ja kunnan tulisi näyttää esimerkkiä omalla toiminnallaan.

Kosken keskusta on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu ympäristö, jossa lähes ikiaikainen Hämeen Härkätie kulkee alkuperäisen linjauksen mukaisesti. Kasvivalinnoissa mietittiin ennenkaikkea sitä, mitkä kasvit sopivat tällaiseen kulttuurihistoriallisesti merkittävään kohteeseen. Kasvien on oltava pääosin suomalaisia ja suomalaisen maalaistaajamaan sopivia kasveja, jotka kestävät paikallisen ilmaston luomat olosuhteet. Toinen tärkeä näkökulma kasvivalinnoissa oli hoidon tarve; vaativan hoidon kasvit eivät tulleet kysymykseen. Kasvin on alkuhoidon jälkeen pärjättävä pienellä hoidolla.

Kosken yrittäjien ajatus kohentaa talkoilla keskustaaajamaa ja hakea syntyviin kustannuksiin hankerahoitusta on hyvä toimintamalli, joka voidaan kopioida muihinkin kunta- tai kylätaajamiin vastaaviin hankkeisiin. Hankehakemus ja hyväksyty hankeprosessi vaatii melkoista paperinpyöritystä, joka saattaa tuntua ylivoimaiselta. Opinnäytetyössä on käyty läpi hankehakemuksen vaatimia tietoja ja hankehakemuksen käsittelyä. Hankehakemuksen helpottamiseksi on pyritty tekemään mallia, jota voidaan kopioida muihin hankkeisiin.

- Hanke on on perusteltava ja taustoitettava. Tutkimuksessa on tehty inventointi ja kuntokartoitus suunnitelma-alueesta ja selvitetty kuntokartoituksen jaksotus (kuviokuva 6) ja tehty kasvillisuusinventoinnille

oma lomake. Kyläkävelyn avulla saadaan paikallisten omat ideat huomioitua.

- Hankkeen toimenpiteet ja toteutustapa selviävät kehittämissuunnitelmasta. Toiminta-aluetta ja vaikuttavuutta kuvaa teemakartta, jossa näkyy ihmisten kulkeminen ja suosituimmat käyntikohteet Kosken keskustassa.
- Kustannukseen ja rahoitukseen on tehty määräluettelo ja kustannusarvio, joista selviää työn osuus. Hankerahoitukseen on hakijan laitettava omaa rahoitusta mukaan. Oma rahoituksena hyväksytään yhdistyksen tekemät työtunnit hankkeeseen, joten ne on helppo erottaa kustannusarviosta ja miettiä, minkä pystyy tekemään talkootyönä.

Kosken TI hoito- ja kehittämissuunnitelma ja sen toteuttaminen hankerahoituksella on osoitus siitä, mitä yhteisöllisyys saa aikaan ja kuinka tavalliset ihmiset voivat ja pystyvät vaikuttamaan omaan asuinympäristöönsä. Tarvitaan vain hyvä idea ja muutama aktiivinen viemään ajatusta eteenpäin, niin muutosta syntyy ilman suuria kustannuksia kaikkien yhteiseksi hyväksi.

LÄHTEET

Aura, S., Horelli, L., Korpela, K. 1997. Ympäristöpsykologian perusteet. Juva: WSOY.

Elämän eväät elävältä maaseudulta. 2015. Varsinais-Suomen Jokivarsikumppanit ry:n paikallisen strategian tavoitteet, toimintasuunnitelma ja hankkeiden valintakriteerit vuosille 2015-2020. Viitattu 7.4.2015. <http://jokivarsi.org/wp-content/uploads/Jokivarsikumppanien-rahoituslinjaukset-2015-2020.pdf>

Eskola, R. 2015. Kuntokartoitus ja -tutkimus. Ympäristön rakenteet ja materiaalit opintojakson verkkoaineisto. Hämeen ammattikorkeakoulu, Moodle. Viitattu 31.3.2016. <https://moodle.hamk.fi/>

Forsius-Nummela, J. 1997. Maaseutumaisema ja sen kulttuurihistorialliset arvot. Teoksessa Luostarinen, M. & Yliviikari, A. (toim.) Maaseudun kulttuurimaisemat. Suomen Ympäristökeskus, Maatalouden tutkimuskeskus. Sulkava: Finnreklama Oy.

Heinonen M., Pihlman S., Kaihola H-L., Koskela A., Hartikainen M., Kinnanen H., Peura A. 2014. Museopuutarha: perustaminen ja hoito. MTT:n julkaisuja. Juventes Print -Suomen yliopistopaino.

Jansson, A. 1999. Puunhoidon ABC. Viherympäristöliitto ry. Julkaisu 8. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Leader Jokivarsikumppanit. 2016. Tuet&hakeminen. Näin haet tukea. Viitattu 7.4.2016 [http://jokivarsi.org/tuet-hakeminen/nain-haet-tukea/ - tuki-hakemus-kohta-2](http://jokivarsi.org/tuet-hakeminen/nain-haet-tukea/-tuki-hakemus-kohta-2)

Kansallinen vieraslajistrategia. 2014. Maa- ja metsätalousministeriö. Helsinki: Juventus Print.

Kekkonen, A. & Kukkonen, H. 1991. Taajamakuva. Suomen kunnallisliitto. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Keskustaaajaman rakennusinventointi. 2014. Koski Tl. Inventointiraportti 4.4.2014. Sweco Ympäristö Oy 2014. Viitattu 12.3.2016. http://www.paikkatieto.airix.fi/tietopankki/koski/keskustaaajama_oyk/liitteet/LIITE_4_Rak-inventointi_Keskustaaajama_raportti.pdf

Koskelaisten vanhoja valokuvia 1890-1940. Kosken Tl kuvahistoriaa. Viitattu 7.4.2016. Saatavissa <http://koskitl.info/koskelaisten-vanhoja-valokuvia/>

Kuntien avainluvut. Tilastokeskus. Viitattu 10.3.2016. <http://www.stat.fi/tup/kunnat/kuntatiedot/284.html>

Lindholm, S., 2013. Puiden kuntokartoitus ja mikroporaus -opas käytäntöön. Hämeen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Mediapinta 2014.

Maisemaselvitys. 2014. Kosken Tl osayleiskaava. Työ 26478. Airix Ympäristö Oy. Viitattu 12.3.2016. http://www.paikkatieto.airix.fi/tietopankki/koski/keskustaaajama_oyk/liitteet/LIITE_7_Maisemaselvitys_Keskustaaajama.pdf

Masonen, J. 1989. Hämeen härkätie. Synty ja varhaisvaiheet. Tiemuseon julkaisuja 4. Tie- ja vesirakennushallitus. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Mitä on Leader. 2016. Leader Suomi. Viitattu 5.4.2016. <http://leadersuomi.fi/fi/mita-on-leader-toiminta>

Myyryläinen, H. 1998. Sarkajaosta isojakoon. Internetix. Nettiradio Mikaeli. Viitattu 19.5.2016. http://materiaalit.internetix.fi/fi/opintojaksot/9historia/maaseutuhistoria/sarkajaosta_isojakoon

Nallinmaa-Luoto, T.1994. Kosken Tl historia kivikaudesta vuoteen 1993. Loimaa: Loimaan kirjapaino Oy.

Nuotio, A. (toim.). 2014. Viheralueiden hoito VHT'14. Viherympäristöliiton julkaisu 55. Helsinki: Viherympäristöliitto ry.

Poutanen, P. 2002. Hämeen Härkätiellä. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Rakennustieto. KiinteistöRYL. 2009. Kunnossapito. Kunnan hallinta. Kuntoarvio. Viitattu 31.3.2016. Saatavissa Hamkin Nelliportaalisissa Rakennustiedon verkkopalvelussa. <https://www-rakennustieto-fi.ezproxy.hamk.fi/kiinteistoryl/fi/kiinteistoryl.html.stx?URL=c3Vic2Vzc2lvbj0xJm5hdml1cmk9aHR0cCUzQSUyRiUyRmxvY2FsaG9zdCUzQTgwODAlMkZpbmRveCUyRm-luZG94c2VydmlldCUzRnhtbCUzREtpaW50ZWlzdG9SWUwIMkYyMDA5XzEIMkZLaWludGVpc3RvUilMLnhtb>

Rask, A. 2008. Hyvinvoinnin edistäminen lähiöalueilla maisemasuunnittelun keinoin. Hämeen ammattikorkeakoulu. Maisemansuunnittelun koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Saari, H. 2009. Hämeen härkätie. Helsinki: Multikustannus Oy.

Saari, T. 2013. Kasvillisuuden inventointi ja kuntoarvio sekä hoito- ja kehityssuunnitelman laatiminen. Hämeen ammattikorkeakoulu. Maisemansuunnittelun koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Taajamien keskustateiden kehittäminen. 1993. Tiensuunnittelun ohjaus. Tielaitos. Helsinki: Painatuskeskus Oy.

Talousarvio 2016 ja taloussuunnitelma 2016-2018. Kosken Tl kunta. Viitattu 17.3.2016. http://www.koski.fi/palvelut/talousarvio_ja_tilinpaaotos/

Tilinpäätös 2014. Kosken Tl Kunta. Viitattu 17.3.2016. http://www.koski.fi/palvelut/talousarvio_ja_tilinpaaotos/

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY. Hämeen Härkätie. Museovirasto. Viitattu 11.3.2016. http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=2118

HAASTATTELUT

Abrahamsson, S. 2016. Maksatustarkastaja. Varsinais-Suomen ELY-keskus. Haastattelu 29.6.2016.

Lamminen, J. 2016. Maaseutukoordinaattori. Varsinais-Suomen ELY -keskus. Haastattelu 29.6.2016.

KARTTALÄHTEET

Maastokartta 1850 -luvulta. Kalmbergin kartasto R V: List 9. Heikki Rantatupa Historialliset kartat. Viitattu 3.4.2016.

http://www.vanhakartta.fi/historialliset-kartat/rajakartat/@@mapview?handle=hdl_123456789_6856

Sähköinen asemakaavayhdistelmä. Kosken kunta. Paikkatieto. Viitattu 13.2.2016.

http://www.paikkatieto.airix.fi/paikkatieto/koski_tl/kartta.py?kartta=ky

Taajaman opaskartta. Kosken kunta. Paikkatieto. Viitattu 23.3.2016.

http://www.paikkatieto.airix.fi/paikkatieto/koski_tl/opaskartta/taajama.py?kartta=taajama

**KOSKEN KUNNAN KESKUSTAN
HOITO- JA KEHITTÄMISSUUNNITELMA**

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö
Maisemansuunnittelun koulutusohjelma

Lepaa, kevät 2016

Teija Nielsen

1 JOHDANTO

2 KOSKEN KUNNAN KESKUSTASSA KYLÄTIEN VARRELLA OLEVAT KEHITTÄMISSUUNNITELMAAN VALITUT ALUEET

- 2.1 Alue 1: Kunnanviraston ulkoalue
- 2.2 Alue 2: Nuortentuvan alue
- 2.3 Alue 3: Ståhlbergin tontti
- 2.4 Alue 4: Ns. Kujalan tontti, Hämeen Härkätien ja Riihitien risteyksessä
- 2.5 Alue 5: Nurmikkoalue, Hämeen härkätie 8
- 2.6 Alue 6: Sisäpiha, Hämeen härkätie 12 (Apteekki, kirjasto ym.)
- 2.7 Alue 7: Paikoitusalue Hämeen härkätien 14 ja 18 välissä, tuija-aita
- 2.8 Alue 8: Salen edusta
- 2.9 Alue 9: Tori
- 2.10 Alue 10: Yhdistystalon etupiha

LÄHTEET

1 JOHDANTO

Tämä hoito- ja kehityssuunnitelma on tehty Koski Tl:n Tuimalan kylän keskustajamaan Hämeen Härkätien varrelle. Hämeen Härkätie on historiallinen tie, jonka linjaus on pysynyt samana Kosken kunnan kohdalla vuosisatoja. Tie halkoo keskustajamaa ja on kulkijalle näkymä kuntaan ja sen asukkaisiin.

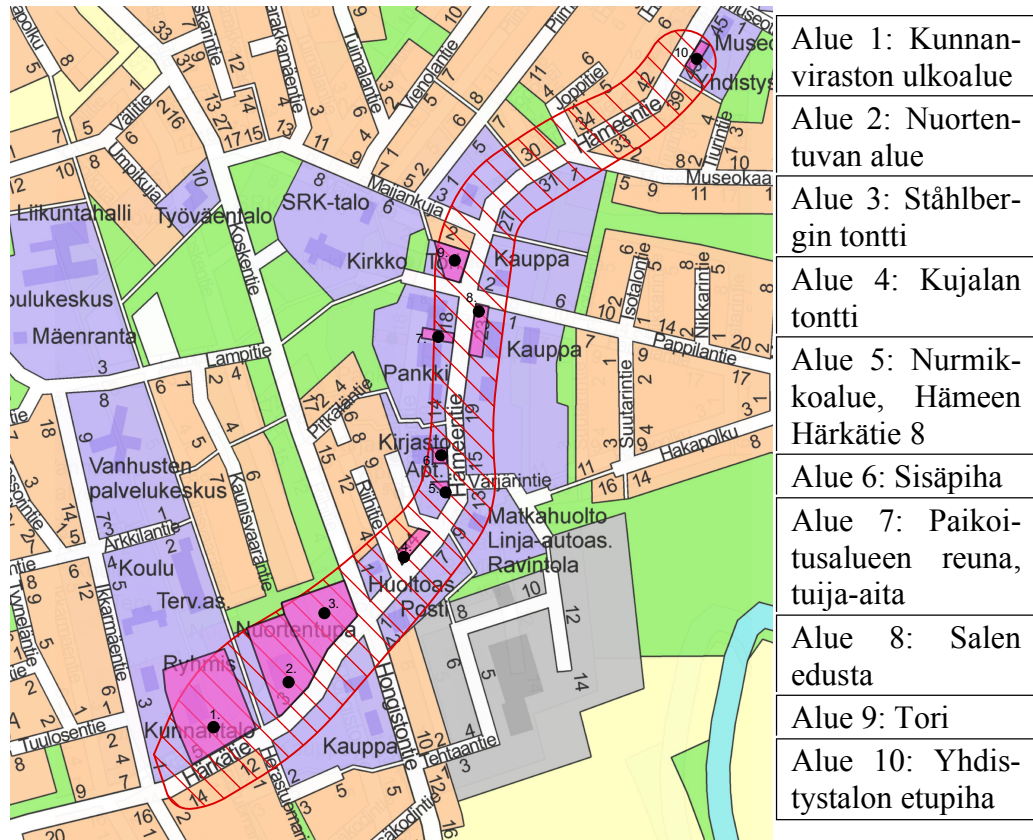
Tien varrella suunnittelualueella ei ole viheralueiksi luokiteltuja alueita. Hoito- ja kehittämissuunnitelman tarkoitus on parantaa keskustan ilmettä hoidon tasoa nostamalla ja uusia istutuksia tekemällä. Suunnitelmaan tehtäviä kehittämissuunnitelmia on rajoittanut se, että rahaa ei ole paljon käytettävissä, joten mitään suuria maanrakennusoperaatioita tai rakenteellisia toimenpiteitä ei tehdä. Suunnitelmassa keskitytään paikkojen siistimiseen ja jo olemassaolevien istutusten parantamiseen tai uusimiseen.

Kasvilajikoimaan on vaikuttanut keskustan pitkä historia. Historiaa ja suomalaista maaseutunäkymää kunnioittaen kasvit on pääsääntöisesti valittu suomalaisista taimista ja jotka sopivat suomalaiseen maalaismaiseen. Kasveja valittaessa on myös huomioitu kasvin hoidon tarve, kovin vaativia kasveja tai runsaasti hoitoa vaativia kasveja ei ole valittu. Tulevina vuosina hoito saattaa jäädä kokonaan tai osittain vapaaehtoisten tehtäväksi, joten valittavien kasvien hoito ei saa viedä paljon aikaa.

2 KOSKEN KUNNAN KESKUSTASSA KYLÄTIEN VARRELLA OLEVAT KEHITTÄMISSUUNNITELMAAN VALITUT ALUEET

Keskustaajaman alueelta nousi esiin 10 aluetta, jotka ovat näkyvästi esillä tietä pitkin kuljettaessa ja vaikuttavat keskustan yleisilmeeseen (kuva 1). Alueen pituus on tietä pitkin mitattuna noin 1,2 km alkaen Kunnanviraston kohdalta (alue 1) ja jatkuen aina Yhdistystalolle asti (kohde 10).

Kuva 1. Suunnittelualan rajausta ja sen sisällä kehitettäväksi valitut kohteet.

2.1 Alue 1: Kunnanviraston ulkoalue

Kunnanviraston ulkoalue on yleisilmeeltään siisti ja hoidettu. Kunnanviraston tien puoleinen ympäristö on nurmikkoaluetta, jossa on *Lonicera tatarica* rusokuusamapensasryhmä ja runsaasti isoja puita, kuten serbiankuusi *Picea omorikaa*, mäntyjä *Pinus sylvestris* ja rauduskoivuja *Betula pendulaa*. Kauempana nurmikkoalueella kasvaa tuijia *Thuja occidentalis* vuorenkilpien *Bergenia cordifolia* keskellä. Kunnanviraston Hämeentien puoleisessa päädyssä kasvaa vuorimäntyjä *Pinus mugoja*. Vuorimäntyjä on leikattu puun muotoon alimpia oksia poistamalla. Kunnanviraston risteyksessä on korkeita marjakuusia *Taxus media* 'Hicksii', joita on hyvä hoitoleikata pienemmiksi, niin risteyksessä sijaitseva ulkovalaisin tulee esiin kasvuston seasta (kuva 2) ja valaisee paremmin risteyksialuetta. Marjakuusen hoitoleikkaus tehdään marraskuun ja maaliskuun välisenä aikana. Samalla risteyksialueella nurmikon reunasta puuttuu reunakiviä (kuva 3). Puuttuvat reunakivet tulee korvata ja reunus korjata entiselleen.

Kuva 2. Kunnanviraston edessä olevat marjakuuset peittävät näkymän kunnantalon ja valaisin on jäämässä kasvuston sekaan.

Kuva 3. Kunnanviraston edessä olevan nurmikokon reunakiveys osittain puuttuu. (Kuvat Nielsen)

2.2 Alue 2: Nuortentuvan alue

Nuortentuvan etupihalla on nurmikkoalue, jolla kasvaa serbiankuusiryhmä *Picea omorika* ja kuusien ympärillä on norjanangervoryhmä *Spiraea 'Grefsheim'*. Serbiankuusia on ryhmässä 6 kpl ja yksi kuusista on vinossa ja sidottu liinalla kiinni maastoon. Vinossa oleva kuusi on poistettava. Norjanangervoryhmän keskellä on vanhoja leikkuujätteitä ja pensasryhmä on risukoitunut ja epäsiisti. Pensasalue antaa hoitamattoman ja pelottavan vaikutelman. Alueen ilmettä on kevennettävä nuorentamalla eli alasleikkaamalla vanhat norjanangervot (kuva 4) ja korvattava ne osittain uusilla puu- ja pensasistuksilla (liite 5, kartta 1). Säilytettävät, hyväkuntoiset norjanangervot jätetään urheilukentän laidalle pari pensasta sekä 1-2 kpl kevyen liikenteen reunalle. Alasleikkaus tapahtuu kukinnan jälkeen tai keväällä ennen lehtisilmujen puhkeamista. Osa norjanangervoista poistetaan nykyisen istutuksen keskiosasta ja näkymää avataan. Niiden tilalle, ei kuitenkaan ihan samaan paikkaan, istutetaan tammi *Quercus robur* ja sen ympärille rusovuohenkuusamaa *Diervilla sessifolia 'Rusko'*. Tammi tuetaan (kuva 4) ja kasvualustat tehdään liitteen 4 mukaan. Kasvualustan halkaisija on 150 cm ja syvyys vähintään 80 cm.

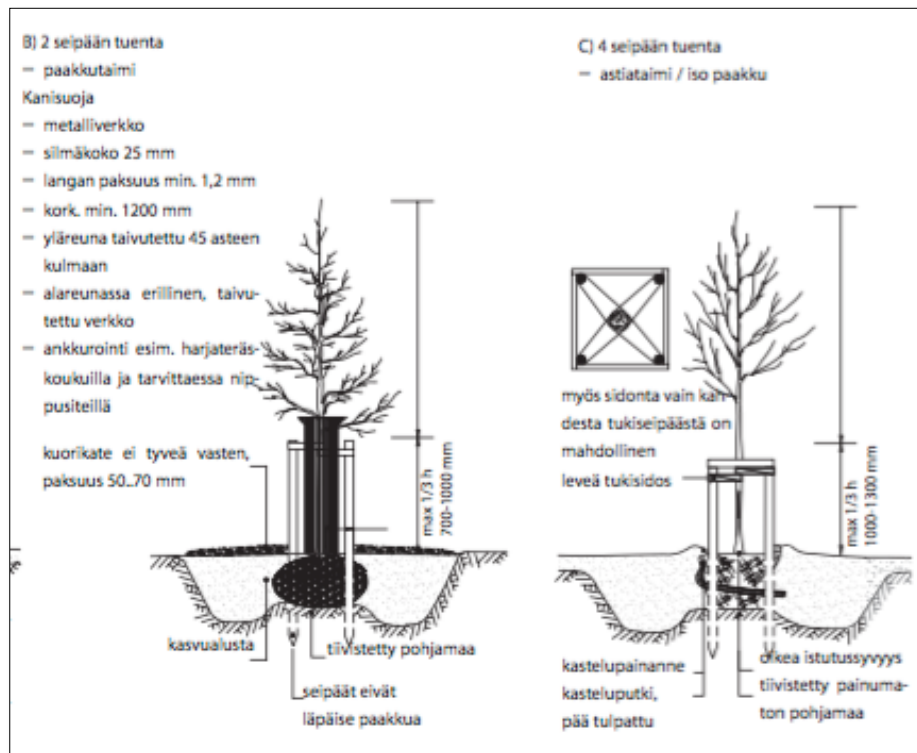
Kuva 4. Risukokoinen, epäsiisti norjanangervoistutus Nuortentuvan edessä (kuva Nielsen)

Nurmikkoalueella sijaitsee muistokivi sotaan lähteneille miehille. Kiven taustalle istutetaan kolme katajaa *Juniperus communis* 'Jääkäri' ja katajien ympärille tuivioita *Microbiota decussataa* maanpeitekasviksi. Katajaisutus kantataan ja haketetaan männynkuorikatteella 7 cm:n kerroksella. Muistokiven ympäristö on pidettävä siistinä ja avoimena. Muistokiven edustalla on liuskekivipolku, joka on tyydyttävässä kunnossa. Nuori tammi *Quercus robur* kasvaa liuskekivipolusta muutaman metrin päässä.

Marja-aronioita (*Aronia mitschurinii*) kasvaa isona ryhmänä nurmialueella kävelytien ja asfaltin välissä. Marja-aroniat siistitään leikkaamalla kuolleet ja rönsyilevät oksat pois. Yksinäinen marja-aronia pensasistutuksen reunalla poistetaan. Pensasistutuksen keskeltä poistetaan vieraslajit (ruusut).

Perennaistutus (kuva 6) poistetaan ja tilalle istutetaan tammi *Quercus robur*. Mänty tuetaan istutuksen jälkeen ja istutusalue katetaan männynkuorikatteella (kuva 5). Marja-aroniaistutuksen kummallekin puolelle tehdään uudet matalat pensasistutukset rusovuohenkuusamasta *Diervilla sessilifolia* 'Rusko' niin, että ne ympäröivät tammentaimia. Pensaat istutetaan pyöreän pallon muotoon (vaakunan myllyn ratas). Rusovuohenkuusama kasvaa noin 70 cm korkeaksi. Pensaille on tehtävä uusi kasvualusta 40 cm:n syvyyteen (liite 4). Kasvualustaksi käytetään normaalia istutusmultaa. Kasvualustaan voidaan sekoittaa siellä jo olevaa maa-ainesta soveltuvien osien. Uudet istutetut pensasalueet kantataan ja haketetaan istutuksen jälkeen. Nuortentuvan alueelle tuodaan roskasäiliö.

Kuva 5. Puun istuttaminen ja tukeminen kuvat B,C. Kuva täydennetty kanisuojoilla. (VRT'11 kuva 23311:K5.)

Hoito

Huolehditaan istutettujen pensaiden kastelusta ja rikkaruohojen kitkemisestä ensimmäisenä vuonna. Seuraavina vuosina rikkaruohot poistetaan puiden ja pensaiden istutusalueelta.

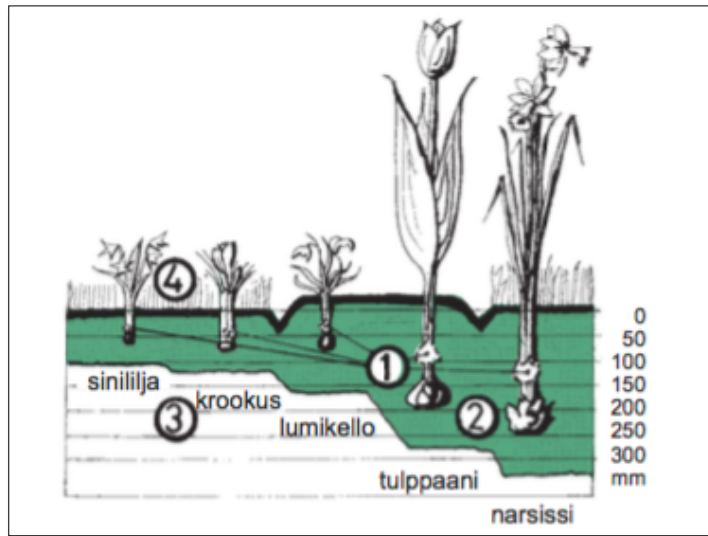
Kuva 6. Nuortentuvan edustan perennaistutus ja taempana marja-aronioita (kuva Nielsen).

2.3 Alue 3: Ståhlbergin tontti

Alue on käytössä raskaan liikenteen parkkipaikkana ja se on niin luontevasti toisella puolen tietä, jossa sijaitsee huoltoasema, että käyttö pysynee samana. Alue on uudessa osayleiskaavassa merkitty keskustatoimintojen alueeksi. Tärkeintä on saada alue siistimmäksi, sillä se sijaitsee keskeisellä paikalla taajaman keskustassa neljätien risteyksessä maiseman solmukohdassa. Huoltoaseman puoleiselta eli Koskentien reunalta lupiinit *Lupinus polyphyllos* ja vesakko poistetaan. Jätetään neljä kauneinta vaahteraa *Acer platanoides* kasvamaan, niin että niillä on väliä toisiinsa noin 7 metriä. Koskentien reunalle istutetaan koristeheiniä, sipulikasveja ja aikaisia perennoja vaahteroiden ympärille (liite 5, kartta 1). Sipulikasvit kukkivat ennen heinien kasvua ja kasvaessaan heinät peittävät kuivuvat sipulikasvien lehdet. Ennen heinien ja sipulikasvien istuttamista kasvualusta on kunnostettava. Rikkaruohot on poistettava ja erityistä huomiota on kiinnitettävä lupiinin juurien poistoon. Alueelle tuodaan uutta kasvualustaa ja vanha kuoritaan pois. Tämä on tärkeää, jotta lupiini saadaan poistettua alueelta. Kasvualustaan sekoitetaan hiekkaa 30 % ja kasvualustan syvyydeksi tulee 40 cm. Istutusalue katetaan hiekalla 3 cm:n kerroksena. Matalien heinien kohdalla kate voi olla 2 cm. Katetta levitetään siten, että se on vähintään 5 cm irti heinien tyvistä (Orrainen 2015).

Sipulikasvilajeina käytetään idänsinililjaa *Iris sibirica*, posliinihyasinttia *Puschkinia scilloides*, ukkolaukkaa *Allium hollandium*, valkonarsisseja *Narcissus poeticus*. Sipulikasvien istutussyvyys määräytyy sipulin korkeusmitan perusteella siten, että sipulin päälle tulee kasvualustaa 3-4 kertaa sipulin korkeus (Piha-alueiden kasvillisuuden hoito, 2009). Istutuksessa pienikokoiset sipulit istutetaan isokokoisia matalempaan (kuva 7, nro 1). Sipulikukat (kuva 7, nro 2) istutetaan hiekkapitoiseen kasvualustaan, jonka

alle jäävä pohjamaa (kuva 7, nro 3) on läpäisevä. Nurmikkopohjaisia lajeja (kuva 7, nro 4) voidaan istuttaa myös nurmikolle.

Kuva 7. Tavallisimpien sipulikasvien istutussyvyudet. (Piha-alueiden kasvillisuuden hoito. 2009.)

Istutettavia heiniä ovat nurmilauha *Deschampsia cespitosa* 'Goldhleier', koristekastikka *Calamagrostis x acutiflora* 'Overdam', punanata *Festuca rubra* ja karhunnata *Festuca gautieri*. Nurmilauha ja koristekastikka ovat korkeampia heiniä ja vaativat syvemmän kasvualustan kuin matalat heinät nadat ja nuokkuhelmikkä. Korkeammat heinät istutetaan alueen keskelle ja matalammat reunoille (liite 5, kartta 1).

Perennoina käytetään akileijaa *Acuilegia vulgaris* ja siperianunikkoa *Papaver croceum*. Unikko on vaatimaton kasvualustansa suhteen, mutta ei siedä talvimärkyttä. Molemmat perennat kylväytyvät itsekseen.

Ståhlbergin tontin Härkätien puoleiselta reunalta huonokuntoiset puut ja pienet puut poistetaan, niin että jäljelle jää 5-6 hyväkuntoista puuta (liite 5, kartta 1). Erittäin huonokuntoisia puita alueella ovat isokokoiset raita ja koivu. Niissä on lahoa ja runkovaurioita. Alueella kasvava tammen taimi jätetään kasvamaan samoin suojatien kohdalla kasvava vaahtera. Vanha korkea kanto leikataan alas tontin reunalta. Syreenipensasta *Syringa vulgaris* leikataan vanhat, huonokuntoiset oksat pois. Aluetta hoidetaan luonnontilaisena niin, että kasvukauden aikana alusasvillisuus leikataan 1-2 kertaa siimaleikkurilla niin, että pusikoitumista ei pääse tapahtumaan.

Suurten kuusien alusta ja vanhan vajan (kuvat 8 ja 9) ympäristö siivotaan ylimääräisestä tavarasta ja ympärille kasvaneet pikkupuut poistetaan. Koko tontin alueelta poistetaan itsekseen kasvaneita pikkupuuta ja jätetään isot, komeat puut. Niiden ympäristö siimataan 1-2 kertaa kesässä. Tontilla kasvavat kuuset ovat ilmeisesti ylipitkiksi kasvanutta kuusiainaa; kuuset on leikattu poikki jossain vaiheessa ja ne ovat siitä lähteneet uudelleen kasvamaan. Kuusien poistoa olisi harkittava, jotta koko alueen ilme muuttuisi valoisammaksi. Tarkoituksena on saada puistomainen ilme alueelle.

Kuva 8. Kuusia Ståhlbergin tontilla (kuva Nielsen)

Kuva 9. Vaja Ståhlbergin tontilla

Hoito

Seuraavina vuosina tärkeintä on rikkojen kitkentä heinä- ja sipulialueelta alkukesästä. Tarkoituksena on heinien kasvaminen niin, että ne tukahduttavat rikkakasvit alleen. Nurmilauha ja koristekastikka suositellaan leikatavaksi maaliskuuhuhtikuussa niin, että jäljelle jäävä sänki on 10 cm korkea. Kevätleikkaus parantaa kasvien talvenkestävyyttä (Orrainen 2015). Muualta tontilta puiden alta kasvusto siimataan 1-2 kertaa kesässä niin, ettei alue vesakoidu uudelleen (liite 7).

2.4 Alue 4: Ns. Kujalan tontti, Hämeen Härkätien ja Riihitien risteyksessä

Hoitosuositus yksityispihalle, joka on Härkätien varrella näkyvällä paikalla. Tontti rajautuu jalkakäytävään niin, ettei tarkkaa rajaa jalkakäytävän ja tontin välillä näe. Tontin rajaamiseksi selkeästi pois jalkakäytävältä olisi hyvä istuttaa tontin rajalle pensasaita. Aitakasviksi hyvä valinta on idänvirpiangervo *Spiraea chamaedryfolia*, joka on kestävä ja kasvupaikan suhteen vaatimaton kasvi.

Tontilla on vaaleankeltainen asuinrakennus, jonka maalaus on rapistunut. Rakennuksen ympäristö antaa hoitamattoman vaikutelman, sillä pensaat ja niiden keskellä olevat puut sijaitsevat aivan talon kulmalla ja pensaat ovat lähteneet leviämään hallitsemattomasti. Taloa ympäröi nurmikko, jota on hoidettu leikkaamalla. Siistimmän näkymän saamiseksi on pensaita leikatava poist ja poistettava huonokuntoiset ja ylimääräiset puut. Pensaita leikkaamalla saadaan siistempi vaikutelma koko tontista.

2.5 Alue 5: Nurmikkoalue, Hämeen härkätie 8

Nurmikkoalueelle istutetaan lisää puita, niin että nurmikkosuikaleella on yhteensä 4 serbiankuusta *Picea omorika* (liite 5, kartta 2). Istutusalue kateetaan männynkuorikatteella (kuva 5). Havupuut jäsentävät aluetta ja selkeyttävät näkymää. Nurmikon reunakivi puuttuu pieneltä osalta ja tämä alue on paikattava uusilla reunakivillä. Havainnekuvassa (kuva 10) on esitetty näkymä ennen ja jälkeen serbiankuusi-istutusten. Nurmikon reunakivi puuttuu pieneltä osalta, se on korjattava. Hoito seuraavina vuosina on rikkaruohojen poistoa kuusten istutusalueelta.

Kuva 10. Näkymä ennen ja suunnitelmakuva istutuksen jälkeen (kuvat Nielsen)

2.6 Alue 6: Sisäpiha, Hämeen härkätie 12 (Apteekki, kirjasto ym.)

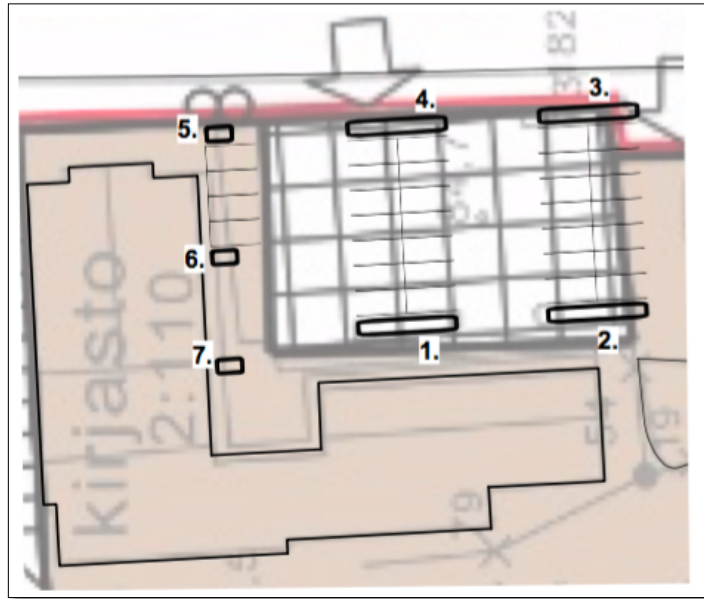
Hämeen Härkätie 12:n kohdalla on sisäpiha, jota ympäröi kirjasto, kahvila ja apteekki. Sisäpiha on siisti ja hyväkuntoinen pysäköintialue, johon on tehty betonisista muurikivistä istutusalueita seitsemän kappaletta. Istutusalueille on tehty aikanaan istutukset, jotka ovat kasvaneet liian isoiksi istutuslustoihinsa ja ne myös haittaavat näkymää ajettaessa pysäköintialueelle sisään tai ulos (kuva 11). Sisäpiha on aivan taajaman keskustassa (kuva 1).

Kuva 11. Sisäpihan istutuksia jalkakäytävän reunalla (kuva Nielsen).

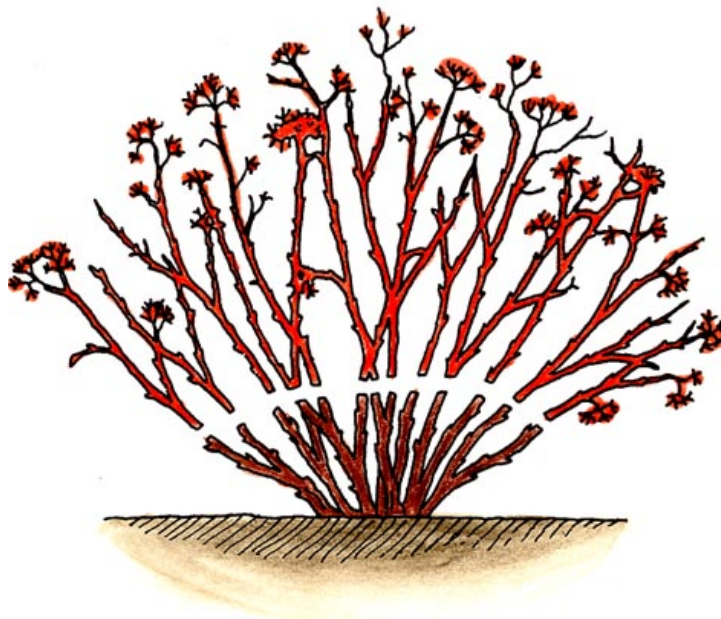
Istutusalueilla nro 1 ja 2 (kuva 12) kasvaa koivuangervoa *Spiraea betulifolia* ja vuorimäntyä *Pinus mugo*. Vuorimännynyt ovat kasvaneet niin paljon, että ne peittävät näkymän rakennukseen päin. Koivuangervot ovat hyväkuntoisia. *Spiraea* -ryhmän lajien alasleikkaus 4-5 vuoden välein uudistaa kasvustoja ja pitää kukinnan runsaana, niinpä sisäpihan koivuangervot nuorennetaan alasleikkaamalla. Leikkaus tehdään varhain keväällä. Pensaasta jätetään noin 10-15 cm pitkät tyngät maanpinnalle (kuva 13). Seuraavina vuosina koivuangervoa ei tarvitse leikata muutoin kuin tekemällä hoitoleikkauksia eli poistamalla kuolleita oksia. Vuorimännynyt poistetaan ja niiden tilalle istutetaan 3 kpl pilarikatajaa *Juniperus communis* 'Sisu' (Liite 5, kartta 2). Kasvualusta saa olla 60 cm syvä, johon tulee normaali kas-

vualustamulta, johon sekoitetaan 1/5 osa hiekkaa. Pilarikatajien lisäksi istutetaan väleihin 6 kpl kääpiövuorimäntyä *Pinus mugo Pumilio*. Istutusalueista katetaan männynkuorikatella 5m:n korkeudelta.

Kuva 12. Sisäpihan istutuslaatikot numeroituna

Istutusalueilla nro 3, 4 ja 5 (kuva 12) kasvaa koivuangervoa *Spiraea betulifolia*, vuorimäntyä *Pinus mugo* ja riippapihlajaa *Sorbus aucuparia 'Pendula'*. Vuorimänty ja riippapihlaja ovat kasvaneet toistensa päälle ja lomaan ja kasvualusta on aivan liian täynnä. Lisäksi korkeaksi kasvanut vuorimänty estää pysäköintialueelta poistuvaa näkemään kadulle ja kevyen liikenteen väylälle. Istutusalueiden kasvit on poistettava ja korvattava matalilla kasveilla, jotta näkymä liikenneväylälle säilyy. Uudet istutettavat kasvit ovat alueilla 3 ja 4 grönlanninhanhikki *Potentilla tridentata 'Nuuk'*, pensashanhikki *Dasiphora fructicosa 'Goldfinger'* ja kataja *Juniperus communis 'Lalli'*. Istutusalueelle 5 istutetaan grönlanninhanhikkia ja pensashanhikkia (liite 5, kartta 2).

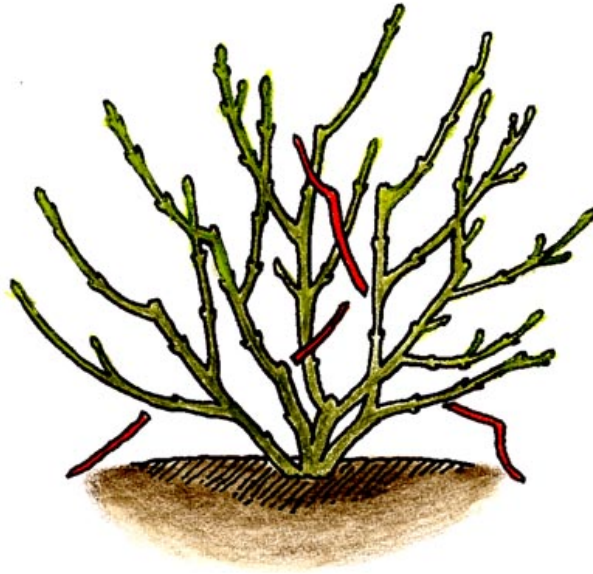
Kuva 13. Lehtipensaan alasleikkaus. (Suomalainen taimi.fi, 2016.)

Istutusalueilla 6 ja 7 kasvaa tuivioita *Microbiota decussata* ja kaksi kappaletta pilvikirsikkaa *Prunus pensylvanica*. Tuivioiden keskellä sijaitsevat pilvikirsikat ovat kasvaneet aivan liian suuriksi, joten ne on poistettava. Tuivioiden on hyväkuntoisia, joten ne voidaan säilyttää. Pilvikirsikoiden tilalle istutetaan katajaa *Juniperus communis* 'Sven Dufva' (liite 5, kartta 2). Kasvualusta lisätään tarpeen mukaan ja alustana on hyvä olla havukasveille tarkoitettua multaa, johon sekoitetaan 30% lisää hiekkaa.

Muurikivisten kasvualustojen kunto tarkastetaan ja vauriot korjataan. Istutuksia kastellaan ensimmäisenä kesänä ja rikkaruohojen kitkennästä huolehditaan.

Hoito

Ensimmäisenä vuonna istutuksen jälkeen on huolehdittava taimien kastelusta ja rikkojen poistosta. Seuraavina vuosina lisätään katetta tarpeen mukaan kunnes kasvusto on niin suurta, että katetta ei enää tarvita ehkäisemään rikkakasvustoa. Siihen asti rikkoja on kitkettävä katteen seasta. Pensasista on leikattava huonokuntoiset, maata pitkin lamoavat ja kuolleet oksat pois talven jälkeen tarpeen mukaan (kuva 14).

Kuva 14. Lehtipensaan hoitoleikkaus. (Suomalaintaimi.fi, 2016.)

2.7 Alue 7: Paikoitusalue Hämeen härkätien 14 ja 18 välissä, tuija-aita

Paikoitusalueen reunalla on tuija-aita, jonka tuijat ovat kasvaneet eri tahtiin (kuva 15). Aita näyttää epätasapainoiselta, sillä se on harvaa ja erikorkuista. Aita olisi korvattava uudella pensasaitakasvustolla. Rajalle on toivottu nopeakasvuista, peittävää pensasta, joten vparas vaihto ehto ovat nopeakasvuinen lehtipensas. Isotuomipihlajan *Amelanchier spicata* kasvutapa on kapea ja korkea, joten siitä saa hyvän näkösuojan antamalla sen kasvua luonnollisesti.

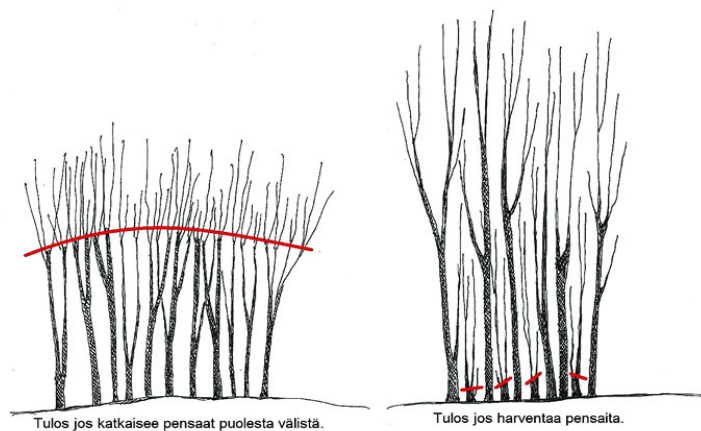

Kuva 15. Korvattava tuija-aita (kuva Nielsen)

Taimet istutetaan sulaan maahan keväällä tai syksyllä. Taimet ovat tuolin lepotilassa. Kasvualustan syvyys ja leveys on oltava vähintään 40 cm (Räty 2008). Aitataimien (50-80 cm) istutusstiheys on kolme tainta metrille. Isotuomipihlajan istutusleikkaus tärkeä, jotta aitataimet haarautuvat ja aidasta tulee tiheä. Syksyllä istutetut taimet leikataan vasta keväällä. Yksiversoiset piiskataimet leikataan 10-15 cm:n korkeudelta. Haaroittuneet aitataimet 10 cm ylimmän haaroittumiskohdan yläpuolelta. Isotuomipihlaja-aidan annetaan muutoin kasvaa vapaasti. Istutusalue katetaan männyn kuorikatteella rikkaruohojen kasvun estämiseksi ja kosteuden pysymiseksi istutusalueella.

Hoito

Ensimmäisenä vuonna istutusalueen kastelu 1-2 kertaa viikossa, kunnes taimet lähtevät hyvään kasvuun. Katteen lisäys tarvittaessa ja rikkojen poisto istutusalueelta seuraavana vuonna. Isotuomipihlaja on nopeakasvuinen ja tiheä aitapensas, mutta se vaatii harvennusleikkauksen (kuva 16), jotta aidasta ei tule luutamaista. Harvennus tehdään noin viiden vuoden välein (Räty 2009). Vuosittain leikataan pois huonokuntoiset oksat.

Kuva 16. Isotuomipihlajan leikkaus. (Lindholm, 2016.)

2.8 Alue 8: Salen edusta

Tienristeyksessä, josta käännetään Härkätieltä Pappilantielle ja siitä pääsee Salen pihaan, on nurmikkoalue, jossa on ABC kylmäaseman mainoskyltti polttoaineen hintoineen. Nurmikkoalueelle on istutettu kolme marjakuusta, ja nyt ne riutuvat ja taantuvat nurmikon keskellä surkeina. Marjakuuset ja nurmikko poistetaan ja tilalle tehdään heinäistutus. Heinät vaativat 20-40 cm:n kasvualustan riippuen kasvin koosta, isommat heinät vaativat syvemmän kasvualustan kuin pienet heinät. Kasvualustaan sekoitetaan 30% hiekkaa. Istutettavia heiniä ovat nurmilauha *Deschampsia cespitosa* 'Goldhleier', koristekastikka *Calamagrostis x accutiflora* 'Overdam', punanata *Festuca rubra* ja karhunnata *Festuca gautieri* (liite 5, kartta 3). Heinien istutusalue katetaan hiekalla 3 cm:n kerroksena. Matalien heinien (nadat) kohdalla kate voi olla 2 cm. Katetta levitetään siten, että se on vähintään 5 cm irti heinien tyvistä (Orrainen 2015). Kuvassa 17 on esitetty miltä heinäistutus voisi näyttää loppukesästä.

Hoito

Kastelua istutuksen jälkeen kunnes heinät ja puut lähtevät kasvuun. Rikkakasvien kitkentää tarpeen mukaan. Nurmilauha ja koristekastikka suositellaan leikattavaksi keväisin maaliskuuhuhtikuussa niin, että jäljelle jäävä sänki on 10 cm korkea. Rikkojen kitkentää seuraavina vuosina alkukesästä kunnes heinäkasvusto kasvullaan tukahduttaa muun kasvuston. Puiden alustasta kitketään rikat ja vuosittain poistetaan varisseet lehdet katteen pinnalta. Puiden tuenta voidaan poistaa kolmantena vuonna.

Kuva 17. Havainnekuva, miltä heinäistutus saattaisi näyttää Salen edessä.

2.9 Alue 9: Tori

Torialue on jäsentämätön alue, josta ei oikein tiedä mistä alue alkaa ja mihin se loppuu, sillä torialueen reunalta kulkee tie torin takana olevaan kiinteistöön ja sieltä tie jatkuu kevyen liikenteen väylänä. Alueen voi jäsentää betonisin istutuslaatikoin, niin että torialue ja tie erottuvat erikseen. Istuslaatikot (5 kpl) sijoitetaan tien reunaan samassa linjaan kuin valopylväät niin, että torikauppiaille on hyvä kulkuyhteys autoineen kulkea kahdesta suunnasta torialueella. Istutuslaatikoihin istutetaan sekä ikivihreitä kasveja että reunoille kesäkukkia (liite 5, kartta 43). Ikivihreät kasvit ovat pilarika-

tajia *Juniperus communis* 'Sven Dufva'. Katajien ympärille istutetaan kesäkukkia kesäisin ja talveksi kanervia *Calluna vulgaris*.

Torin kulmalle tehdään viihtyisä kahvitusalue, jossa on pöytiä, penkkejä, roska-astia ja kolme kappaletta istutusastioita kesäkukille (liite 5, kartta 3).

Torin ja viereisen kiinteistön välinen pensashanhikki-istutus *Dasiphora fructicosa* ja viisi kyynelkoivua *Betula pendula* 'Youngii' on hoitoleikkattava. Pensashanhikkeille tehdään nuorennusleikkaus eli ne leikataan alas varhain keväällä ennen lehtisilmujen aukeamista. Haarat katkaistaan 10-20 cm pitkiksi maan pinnasta mitattuna. Myöhemmin keväällä kasvun alettua pensaat lannoitetaan ja kalkitaan.

Härkätien varrella olevat pensashanhikit ovat niin huonokuntoisia, että ne poistetaan juurineen ja tilalle tehdään uusi pensasistutus vaaleankeltakukkaista pensashanhikeista *Dasiphora fructicosa* 'Månelys'. Istustusikeys on 70 cm. Kasvualustaa parannetaan sekoittamalla siihen uutta kasvualustaa. Kasvualustaa on oltava vähintään 40 cm syvyydeltä (liite 4). Istutusalue katetaan männyn kuorikatteella 7 cm:n paksuudelta. Pensasistutusten keskelle istutetaan neljä pihlajaa *Sorbus aucuparia*. Istutettavien taimien väli on 7 metriä. Istutettavien pihlajantaimien ympärille jätetään halkaisijaltaan 100 cm:n alue, johon ei istuteta pensashanhikin taimia, mutta sekin kateetaan katteella kuten pensasistutusalue.

Kesäisin alueelle tulee jäätelökioski. Jäätelökioskin viereen hankitaan roska-astia ja istumapenkki.

Kuva 18. Kosken tori (kuva Nielsen)

Hoito

Istutettava uusi pensashanhikkialue vaatii kastelua, kunnes taimet ovat juurtuneet ensimmäisenä kesänä, mikäli taimet istutetaan keväällä. Istutusalueelta on poistettava rikkoja ensimmäisinä vuosina, kunnes pensaat peittävät koko istutusalueen kasvaessaan. Hoitoleikkausta tehdään vuosittain tarpeen mukaan (kuva 1).

Istutuslaatikoiden kasvualustaa parannetaan vuosittain lisäämällä sinne uutta kasvualustaa. Kesäkukat istutetaan kesäkuun alussa ja poistetaan elosyyskuussa ja laitetaan kanervat tilalle. Kesäkukat vaativat kastelua viikoittain. Kasvualustaan voidaan lisätä vermikuliittia, joka sitoo kosteutta ja näin parantaa kasvien kasvuolosuhteita ja pidentää kasteluväliä. Mahdolliset rikot on poistettava istutuslaatikoista.

2.10 Alue 10: Yhdistystalon etupiha

Yhdistystalon etupiha rajoittuu suoraan kevyen liikenteen väylään. Portaiden vasemmalla puolella olevan juhannusruusun *Rosa Pimpinellifolia* oksat tulevat portaiden puolelle. Juhannusruusu on leikattava matalaksi, jotta se ei häiritse portaissa kulkijoita. Ruusun vieressä olevat koivut *Betula pendula* ja *Betula Pendula 'Youngii'* on leikattava siistiksi ja huolehdittava ettei ison koivun oksat riipu häiritsevästi jalankulku tiellä. Alimpien oksien on oltava vähintään 3 metrin korkeudella tien pinnasta. Portaiden oikealla puolella on suojatietä merkitsevä liikennemerkki ja lipputanko. Portaiden lohkeileva maali näkyy ikävästi, joten alueille on tehdään istutusalue, jolloin näkymä pehmentyy ja ruohonleikkuu tästä ongelmallisesta kulmasta helpottuu. Nurmikko poistetaan portaiden oikealta puolelta sekä "kolosta" että koko portaiden pituudelta noin vajaan metrin leveydeltä. Siihen tehdään 40 cm:n syvyinen kasvualusta istutettaville rusovuohenkuusamille *Diervilla sessifoliale*.

Alue tasoitetaan rakennuksen kulmalta tuomalla lisää maata, jotta saadaan paikka 4 m x 2 m:n kokoiselle betonikiveykselle, johon kiinnitetään pyöräteline kymmenelle pyörälle. Mitat on tarkistettava työmaalla. Pyörätelineen taakse rinteeseen istutetaan lamoherukkaa *Ribes glandulosum*. Istutusalueet katetaan männynkuorikatteella 5 cm:n kerroksella niin, ettei kättä tule taimien tyveä vasten (kuva 5).

Sepelillä, raekoko 6-16 mm, siistitään sadevesikaivojen ympäristä ja sepeleitä laitetaan rakennuksen seinän viereen 15 cm:n syvyydeltä ja 20 cm:n leveydeltä perustuksesta ulospäin.

Hoito

Istutuksen jälkeen on huolehdittava taimien kastelusta, kunnes ne ovat juurtuneet. Rikkakasvit on poistettava istutusalueelta, kunnes lamoherukat peittävät istutusalueen ja tukahduttavat rikkojen kasvun. Lamoherukka ei vaadi hoitoleikkausta, mutta maata pitkin suikertavia versoja voidaan poistaa tarpeen mukaan.

Kuva 19. Havainnekuva yhdistystalon pensasistutuksesta.

LÄHTEET

Lindholm, L. Tuomipihlajan leikkaus. Viitattu 27.4.2016.
<http://www.meillakotona.fi/kysy-puutarhasta/leikkaus/tuomipihlajan-leikkaus>

Lehtipensaiden leikkaus. Suomalainentaimi.fi. Viitattu 14.5.2016.
<http://suomalainentaimi.fi/lehtipensaiden-leikkaus>

Kasvillisuusalueiden maatyöt. 2010. RT 89-10998. Rakennustietosäätiö RTS.

Piha-alueiden kasvillisuustyöt. 2010. RT 89-11001. Rakennustietosäätiö RTS.

Orrainen, K. 2015. Heinäopas. Koristeheinien käyttö viheralueilla. Viherympäristöliiton julkaisu nro 56. Tampere: Tammerprint Oy.

Räty, E. 2008. Monivuotisten puutarhakasvien istutusopas. Taimistoviljelijät ry. Puutarhaliiton julkaisu nro 351. Helsinki. Artprint Oy.

Räty, E. 2009. Monivuotisten puutarhakasvien leikkausopas. Taimistoviljelijät ry. Puutarhaliiton julkaisu nro 351. Helsinki: Artprint Oy.

Tajakka, H. (toim.). 2011. Viherrakentamisen yleinen työselostus VRT'11. Viherympäristöliiton julkaisu 49. Tampere: Tammerprint Oy

